

Ignác Sichelbarth

1708–1780

Misionář, malíř a mandarín
na císařském dvoře v Pekingu

Erich Zettl

Vydavatelé: Hochschule Konstanz Technik, Wirtschaft und Gestaltung
a Občanské sdružení JoN – Jde o Nejde

Ignác Sichelbarth

1708–1780

**Misionář, malíř a mandarín
na císařském dvoře v Pekingu**

Z německého originálu

Ignaz Sichelbarth 1708-1780

Missionar, Maler und Mandarin am chinesischen Kaiserhof

přeložil ing. Miroslav Holeček,

text revidoval Mgr. Milan Michálek

Na titulní straně výřez z obrazu Sto jelenů v krajině

od Ignáce Sichelbartha a Zhang Wie-banga

Rozšířené a doplněné vydání.

Neprodejná publikace, k dostání bezplatně v infocentru města Nejdek

Nejdek, Konstanz 2011

Všechna práva vyhrazena

Tisk: Hochschule Konstanz Technik, Wissenschaft und Gestaltung

© Dr. Erich Zettl

Erich Zettl

Vydavatelé: Hochschule Konstanz Technik, Wirtschaft und Gestaltung
a Občanské sdružení JoN – Jde o Nejdek

Obsah

Předmluva	6
Sichelbarthův původ a domov	11
V jezuitském řádu – na studiích	15
Mosty mezi civilizacemi	18
Cesta do Číny	22
Konečně v Číně	25
Krize misie v Číně	28
Yuan-ming-yuan – Zahrada dokonalé průzračnosti	31
Každodenní útrapy	33
Sebeobětování pro misii	35
Evropské baroko na čínském císařském dvoře	37
Evropské a čínské malířství, možnost vzájemné syntézy?	40
Sto jelenů v krajině	43
Koně a psi	50
Obrazy válečných scén – umělecký kontakt mezi Čínou a Evropou	54
Portréty	57
Válečným zpravodajem	62
Nově objevený obraz	69
Misionáři ve službách Budhy	73
Pavilon odpočinku po těžké práci	76
Pocta a vyznamenání	79
Konec a ocenění zásluh	84

Příloha	90
Opis latinského nápisu na Sichelbarthově pomníku	90
Překlad nápisu	91
Přibližná výslovnost čínských slov	92
Seznam nejznámějších dochovaných Sichelbarthových prací	94
Seznam literatury	96
Odkazy na literaturu a vysvětlivky	101
Seznam obrázků	106

Předmluva

Pod nánosy historie jsou často ukryty skutky hodné naší pozornosti a obdivu. Celých dvě stě padesát let věděl málokdo o významné a zajímavé osobnosti, o kulturním vyslanci a průkopníkovi, který si zaslouží naši hlubokou úctu, o našem spoluobčanovi na dvoře čínského císaře. Byl jím Ignác Sichelbarth (1708–1780), jezuita, misionář, umělec a mandarín, zprostředkovatel evropské kultury v Číně. Posláním této brožurky je představit jej a seznámit veřejnost s jeho celoživotním dílem.

Rodným městem Ignáce Sichelbartha je staré hornické městečko Nejdek na jižní straně Krušných hor v Čechách vzdálené asi sedmnáct kilometrů severozápadně od Karlových Varů. Jeho životní pouť je ojedinělá. Je až neuvěřitelné, že se někdo v první polovině 18. století dostal z odlehlého krušnohorského městečka až do Číny, že tam byl po dobu pětatřiceti let malířem v Zakázaném městě a v letním paláci v Pekingu, že byl na sklonku života císařem vysoce oceněn, povýšen do hodnosti mandarína a že mu byl po smrti postaven nádherný pomník s výčtem jeho zásluh v čínském a latinském jazyku.

Vysledovat životní pouť Ignáce Sichelbartha není snadné. Možná, že psal také z Číny dopisy a zprávy do Evropy tak jako jiní jezuité, dosud se však nenašel ani řádek psaný jeho rukou. To, co o něm víme, pochází z dokumentů v archivech, především ze zpráv jeho jezuitských spolubratřích. Tyto zprávy nám dávají představu o tom, jak asi probíhala jeho cesta do Číny, informují nás o tom, kde žil a pracoval, dovídáme se mnohé o jeho životních podmínkách, o jeho činnosti a jeho uměleckých výkonech, o jeho evropských a

Nejdecké náměstí, v pozadí kostel sv. Martina a za ním věž ze 13. století, symbol Nejdku. Nahoře restaurace a hotel Krásná vyhlídka. Foto: Josef Nádeníček.

Věž na skále v Nejdku. Dole vlevo je na skále umístěna pamětní deska Ignáce Sichelbartha. Foto: Milan Michálek.

čínských současnících, o jeho strastech a nemocech. V neposlední řadě se dovídáme o poctách, kterých se mu od císaře ve stáří dostalo.

Tato brožurka by nevznikla bez pomoci ochotných přátel, odborníků a kolegů. Uvádím je zde v abecedním pořadí a ve vysvětlivkách na konci brožurky hodnotím jejich přínos. Jsou to paní Hang Ying, členka městské rady v Tianjin, Čína; studijní ředitel Ernst Knobelspieß z Kostnice; paní Xin Liu, Hamburg; Ing. Jiří Málek z Nejdku, Mgr.

Milan Michálek, bývalý starosta z Nejdku; Prof. Dr. Lucie Olivová z Olomouce; Vladimír Prokop, učitel z gymnázia v Sokolově; paní Juliane Schielke z Frankfurt Sotheby's; paní Marlene a pan Ing. Walter Zettl z Engenu.

Zvláštní poděkování dlužím Ing. Miroslavu Holečkovi za překlad této publikace do češtiny; Prof. Dr. Hartmut Walravensovi z Berlína za jeho přátelské rady, za důležité odkazy na literaturu a za pomoc při pátrání po obrazech Ignáce Sichelbartha; Prof. Sun Jingyuan, Peking, za velká úsilí při hledání obrazů v Číně, dále Dr. Jean-Pierre Voiretovi, kdysi docentu pro sinologii na Univerzitě v Curychu, za pečlivou kontrolu rukopisu a v neposlední řadě paní Silke Meffert za konečnou úpravu knihy.

Pamětní deska Ignáce Sichelbartha je dílem Markéty Hornákové roku 1999. Foto: Milan Michálek a Jiří Málek.

Sichelbarthův původ a domov

Symbolem Nejdku je stará věž na mohutném skalním bloku. Pochází ze 13. století; byla součástí hradu postaveného na ochranu zdejších nalezišť cínu.¹ Věž je dnes v tomto malém městě jedinou stavbou, kterou kdysi viděl Sichelbarth.

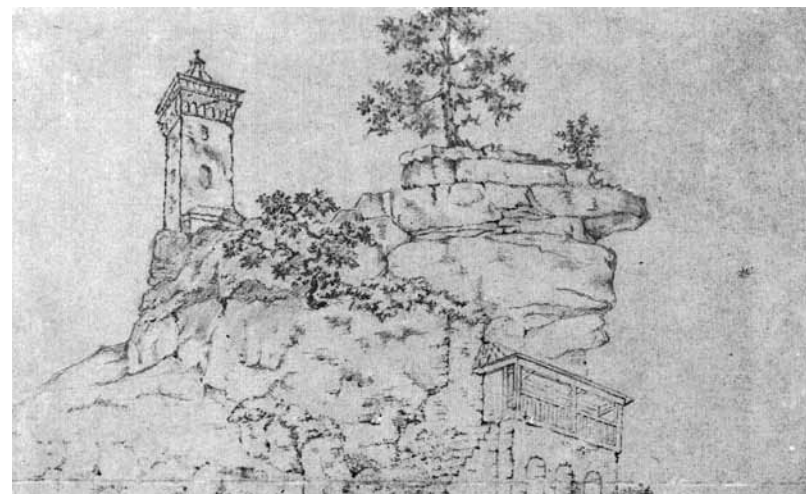
Ode dne 24. října 1999 je na skále pod věží umístěna pamětní deska s nápisem: *26.IX.1708 NEJDEK R.P. IGNÁC SICHELBARTH S.I. + 6.X.1780 PEKING.² Dříve, než tato pamětní deska připomněla Sichelbartha, neznalo jeho jméno ani bývalé německé ani současné české obyvatelstvo Nejdku. Jenom několik sinologů a historiků umění vědělo, že v archivu jezuitů v Římě je o Sichelbarthovi latinsky zaznamenáno »Boemus neodecensis« což nepochybně znamená »Böhme aus Neudek« (Čech z Nejdku).³ Takovýto překlad však byl zpochybněn. Ještě roku 2006 považoval jeden významný znalec historie misí za Sichelbarthovo rodné město Neuhaus (Jindřichův Hradec) v jižních Čechách.⁴

Až objev ve státním archivu v Plzni vnesl jistotu do celé záležitosti. Roku 2004 tam byl v matrikách narození pro Nejdek k datu 27. září 1708 nalezen záznam se jménem novorozence »Ignatius Thadeus Wenzeslaus Sichelbardt«.⁵ O místu narození Ignáce Sichelbartha tak už nyní není pochybností. Ze záznamu se o rodině dovídáme i další údaje. Otec Thadeus (Tadeáš) je uváděn jako »Einnehmer«, což pravděpodobně znamená výběrčí daní nebo dávek, poplatků. Tadeáš Sichelbarth byl tedy asi ve službách hraběte Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, kterému tenkrát Nejdek patřil (Hermann Jakob Czernin von Chudenitz, 1682–1712).⁶ Za pozornost také stojí skutečnost,

že jako kmotři při křtu jsou uváděni další »titulovaní« hraběcí úředníci a sice pan správce úřadu Paul Andreas Müller a příslušník významné nejdecké rodiny pan Wilhelm Waldtesl / Waldöstl.

Pátrání v plzeňském Státním archivu přineslo další poznatky. Ignác Sichelbarth byl třetím ze šesti dětí. Zápisy v matrice se týkají časového období let 1705 až 1715.⁷ Předtím ani potom se jméno Sichelbarth v registru pro Nejdek nevyskytuje. Zdá se, že manželé Sichelbarthovi přišli do Nejdku před rokem 1705 a po roce 1715 na počátku nebo v průběhu panství hraběte Františka Josefa Černína (1716–1732) zase odešli.⁸ Rodiče a sourozenci Ignáce Sichelbartha tedy asi nebyli starousedlou rodinou v Nejdku. Odkud asi přišli rodiče? Jaké bylo původní povolání otce?

V průběhu dalšího pátrání byla, jak doufáme, vyřešena i tato záhada. V jedné encyklopedii dějin umění z roku 1936 se objevuje záznam: *Sichlbart Tadeus, Platten. Malte vier große Ölbilder für das Rathaus in Elbogen.*⁹ (Sichelbart Tadeáš, Horní Blatná. Maloval čtyři velké obrazy pro radnici v Lokti). Rok není uveden. Kdo byl ten malíř? Kdy vznikly jeho obrazy? Odpověď na tyto dotazy jsme získali v Lokti a v Sokolově. V loketských městských účtech jsou nejen názvy obrazů a výše honoráře, ale i datum vyúčtování: 17. březen 1696 až 16. březen 1697.¹⁰ Toto časové rozpětí odpovídá přesně období života Tadeáše Sichelbartha, otce Ignáce Sichelbartha, než se objevil v Nejdku. Ještě další důkaz: Kmotr jeho prvního dítěte (1705) byl z Horní Blatné. Je tedy velmi pravděpodobné, že Tadeáš Sichelbarth z Nejdku je totožný s malířem Tadeášem Sichelbartem z Horní Blatné.

Výřez z kresby J. W. Goetha při jeho cestě do Itálie roku 1786. Takhle viděl nejdeckou věž i Sichelbarth.

Z obrazů, které Tadeáš Sichelbart maloval pro radnici v Lokti, se zachovaly dva. Jedním je »Justitia«, představující statnou ženu s mečem v ruce, druhým je »Heilige Dreifaltigkeit« (Svatá Trojice), na kterém Bůh Otec, Bůh Syn a Duch Svatý korunují Pannu Marii. Tento obraz se dnes nachází v kostele svatého Václava v Lokti.¹¹ Ignác Sichelbarth, jak můžeme předpokládat, tedy zdědil po svém otci Tadeášovi příjmení, talent a povolání umělce.

Po roce 1715 ztrácíme stopu Sichelbarthovy rodiny z očí. Její osud se nám po jedenadvacet let ztrácí v temnotách. Kde žili poté, co odešli z Nejdku? Kde později Ignác navštěvoval školy? Někde jinde na panství hraběte Černína z Chudenic? Někde v archivech v Česku jistě čekají dal-

Korunování panny Marie. Obraz od Tadeáše Sichelbartha, otce Ignáce Sichelbartha. Rok vzniku obrazu 1696 nebo 1697. Nyní se nachází v kostele sv. Václava v Lokti. Foto: Vladimír Prokop a Erich Zettl.

ší dokumenty se jménem Sichelbarth na své objevení. Do Horní Blatné ani do Nejdku se rodina asi nevrátila, protože odpovídající důkazy hledáme v plzeňském Státním archivu marně.

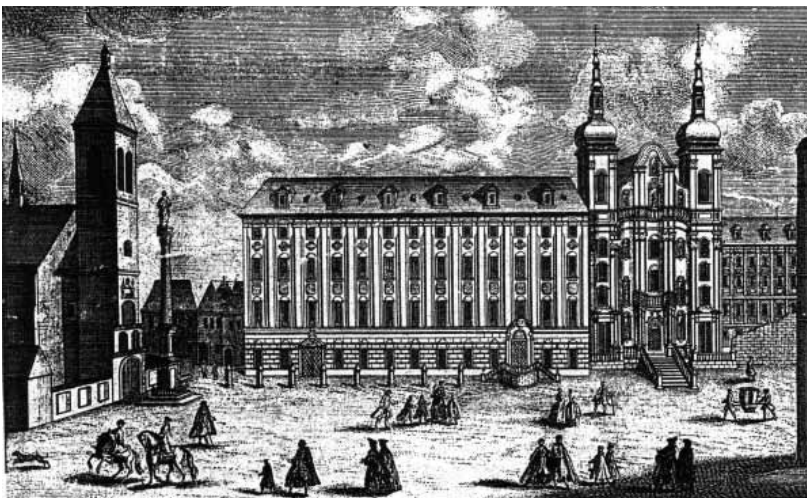
V jezuitském řádu – na studiích

Od 20. října 1736 se nám život Ignáce Sichelbartha opět vynořuje z temnot. Je zřejmé, že si zvolil jiný životní cíl než kariéru malíře na evropských knížecích dvorech, v klášteřích nebo ve městech. Nyní již osm a dvacetiletý vstoupil jako novic v Brně do jezuitského řádu.¹² Brno, už tehdy hlavní město české provincie Morava, bylo oproti malému odlehlému Nejdku velké vzkvétající město. Byla tam jezuitská kolej s gymnáziem a noviciát jezuitů v české provincii Morava, tehdy jediný v Čechách.

Příprava v noviciátu trvala dva roky, pro Sichelbartha od roku 1736 do roku 1738. Sloužila přípravě jezuitů na přísný, asketický život; na život v cudnosti, bídě a poslušnosti. Předepsané činnosti ve »zkušební« době byly modlitby, studium a rozjímání nad biblí, ale také fyzické práce v zahradě a v domácnosti. Patřila k tomu ještě dvouměsíční pečovatelská služba v nemocnici u chorých a umírajících.¹³

Zvláštností noviciátu byla tak zvaná »Pilgerreise« (poutní cesta). Bylo to putování zpravidla dvou noviců k některému vzdálenému poutnímu místu. Nesměli mít s sebou žádné peníze, byli odkázáni na pomoc lidí, které cestou potkávali. Přitom měli prokázat, kolik vydrží odříkání a jak umějí vycházet s lidmi. I Sichelbarth bezpochyby vykonal takovou cestu. Myslel už tenkrát na mnohem delší cestu a na nesrovnatelně větší odříkání?¹⁴

Z doby Sichelbarthova pobytu v Brně se nám zachoval zajímavý dokument. Dovídáme se z něj poprvé více o jeho záměrech. Generál řádu jezuitů Franz Retz v dopisu ze 30. srpna 1738 z Říma píše hlavě české provincie:

Jezuitská kolej a univerzita v Olomouci 1724. Tady Sichelbarth žil a studoval v letech 1739 až 1741.

*[...] protože mě náš nejmilejší Ignaz Sichelbarth neustále prosí, abych ho zařadil do některé zámořské misie, a protože se jeví svým uměním jako malíř a rytec velmi užitečným, prosím vaši správu, abyste brzy stanovili téma jeho závěrečné práce z filozofie, aby pak mohl složit zkoušku z theologie a později mohl být určen pro tuto misijní práci.*¹⁵ Generál jezuitského řádu zřejmě Ignáce Sichelbartha cenil vysoko. Oba se dobře znali. Je to pochopitelné, protože i Retz pocházel z Čech.

Od roku 1739 nalézáme Sichelbartha jako studenta univerzity v Olomouci.¹⁶ Olomouc, druhé největší město na Moravě, její bývalé hlavní město, je sídlem biskupa. Od husitských válek má katolický charakter. Roku 1566 přišli i jezuité do Olomouce a roku 1573 dostala jejich tamější škola status univerzity. Je to druhá nejstarší univerzita na

území České republiky. Pod názvem Palackého univerzita trvá až do současnosti.

Sichelbarth tam studoval teologii a připravoval se na kněžský stav. Roku 1741 ukončil v Olomouci studium, ještě však bez posledního slibu věrnosti. Nestal se tedy ještě řádovým knězem.¹⁷ Čas odjezdu misie se neúprosňe blížil a jeho nejdůležitějším úkolem nyní byla příprava na cestu kolem poloviny světa, a to bez návratu. Mezi všemi zeměmi kam misie mířily byla jen jediná, kde *jeho umění malíře a rytce* mohlo být plně využito, a to císařství Čína.

Mosty mezi civilizacemi

Když Ignác Sichelbarth roku 1741 nebo 1742 opustil svou vlast a vydal se na cestu do Lisabonu, působili jeho řádoví spolubratři v říši středu již sto šedesát let. Roku 1582 přišel italský jezuita Matteo Ricci (1552–1610) do čínského císařství a zahájil kulturní styky mezi Čínou a Evropou na úrovni, která nemá v dějinách obdobu.

Čína se v době dynastie Ming (1368–1644) vůči »barbarům ze západu« uzavřela. Matteo Riccimu se ovšem podařilo to, co nikdo nemohl čekat; přišli nenásilně do Číny, taktně a tolerantně se přizpůsobili konfuciánské kultuře, překonali nedůvěru a probudili úctu k Evropě. Mezi nejvyššími úředníky a učenci získali mnoho přátel, které zajímalo nejen křesťanství misionářů, ale přijímali vděčně i jiné kulturní hodnoty Evropy; evropskou matematiku, astronomii a znalost sestavování kalendáře, zeměpis a kartografii, techniku a medicínu.¹⁸

Ricci přinesl císaři dary, mimo jiné italské obrazy svatých. Ty vyvolaly velký obdiv. Čína měla vysokou úroveň umění, avšak evropské obrazy měly něco, co čínské malířství neznalo; zářivé olejové barvy, geometrickou perspektivu, modelování těl a tváří pomocí světla a stínů takže se zdálo, že postavy vystupují z obrazů jako živé.¹⁹

Most mezi oběma civilizacemi nebyl otevřen jen jedním směrem. Ve svých knihách a dopisech podávali misionáři velmi pozitivní obraz čínské společnosti. Probouzeli tím u Evropanů živý zájem o zemi dalekého východu. Portugalské, holandské a anglické obchodní lodě současně dovážely do Evropy stále více čínského zboží; umělecké předměty,

Matteo Ricci, pionýr čínské misie a »architekt« mostu mezi evropskou a čínskou kulturou.

čaj a hedvábí, především však velmi obdivovaný, úchvatnými vzory a obrazy zdobený porcelán.²⁰

Novou vlnu kulturních kontaktů zažila Čína a Evropa za panování druhé čínské císařské dynastie Mandschu Kangxi (vládl 1662–1722). V Evropě v té době bylo období baroka a začínající rokoko, čas francouzského »krále Slunce« Ludvíka XIV. (vládl 1661–1715), Velkého kurfiřta (vládl 1640–1688) a prvního pruského krále Bedřicha I. (vládl 1688–1713). Sichelbarthova vlast Böhmen (Čechy) tenkrát patřila k habsburské monarchii.

V desetiletích kolem roku 1700 dosáhl export porcelánu do Evropy svého dalšího vrcholu. Jezuité byly císařem Kang-

Kang-xi, jeden z nejvýznamnějších čínských císařů, asi roku 1710. Vykreslení obličeje prozrazuje vliv evropského malířství.

xi velmi ceněni, působili na jeho dvoře jako matematici a astronomové, technici a zeměpisci, jako lékaři, tlumočníci a diplomaté. Kang-xi byl však také milovníkem umění. Roku 1696 se rozhodl povolát ke svému dvoru z řad jezuitů²¹ evropské umělce a umělecké řemeslníky.

Roku 1715 přišel do Pekingu italský malíř z Milána jezuita Giuseppe Castiglione (1688–1766). Půl století potom určoval u dvora tří po sobě následujících císařů charakter umění. Castiglione se později stal učitelem a přítelem Ignáce Sichelbartha.

Začátkem 18. století v Evropě narůstal zájem o Čínu k módnosti, přerůstající v nadšení vším čínským. Sichelbar-

th to jistě všechno věděl. Znal asi míšeňský porcelán pomalovaný nádhernými čínskými motivy, textilie, nástěnné koberce, lakovaný nábytek zdobený scénami z Číny a Japonska. Mnozí evropští učenci jako Gotfried Wilhelm Leibniz (1646–1716) a Voltaire (1694–1778) považovali čínskou společnost za vzor moudrosti a humanity, za zářný vzor pro Evropu.²²

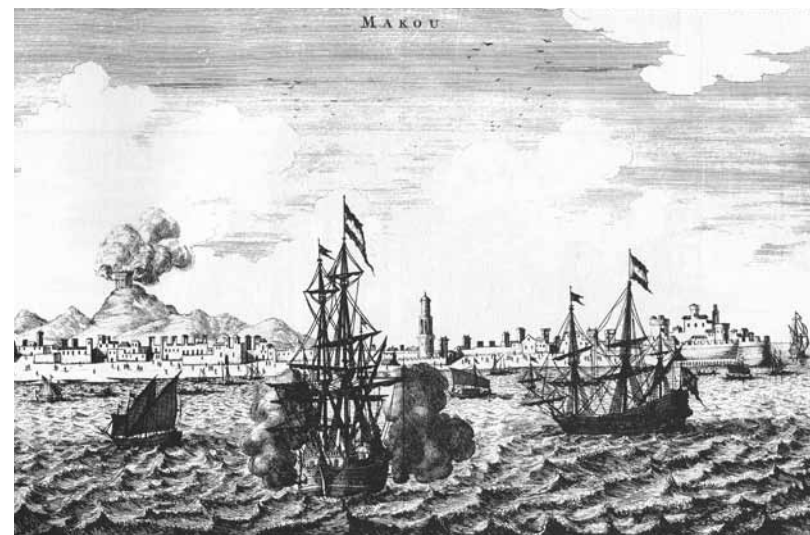
Zmocnila se tato euforie i Sichelbartha a zlákala ho ucházet se jako misionář a malíř o Čínu? Nebo bylo jeho přáním podpořit své spolubratry v jejich těžkém údělu? Nadšení v Evropě pro zemi snů na dalekém východě nemohlo totiž zastřít tu skutečnost, že se po smrti císaře Kang-xi se roku 1722 postavení misie v Číně dramaticky zhoršilo.

Cesta do Číny

Na jaře roku 1743 nalézáme Sichelbartha v Lisabonu společně s jeho dvěma řádovými bratry z Rakouska a Itálie, připraveného na cestu do Číny.²³ Předcházel tomu asi pobyt v Římě. Výsadní právo nad vysíláním všech misí do jižní a východní Asie přenechali papežové portugalskému králi bez ohledu na to, ze které země kněží pocházeli. Francouzský král Ludvík XIV. (vládl 1643–1715) tuto výsadu portugalského krále přestal uznávat a celá řada francouzských jezuitů se proto na císařský dvůr v Pekingu dostala z přístavu Brest. Většina misionářů jiných národností však plula do Číny na portugalských lodích.²⁴

Jméno lodi na které Sichelbarth odplul neznáme. Prvním cílem plavby byla jistě Madeira, druhým Kapverdy. Obě skupiny ostrovů byly opěrnými body portugalského loďstva při jejich cestě do jižní Ameriky a do Asie. Z Kapverdských ostrovů vedla plavba dál na západ do jižního Atlantiku, potom kolem Mysu dobré naděje na korálový ostrov Mozambik, kde lodě obvykle zakotvili na odpočinek a doplnění zásob. Potom pluly do Goa, dnes Panaji v západní Indii.²⁵ Můžeme předpokládat, že se misionáři v této portugalské kolonii nějakou dobu zdrželi, než se vydali podél jižního pobřeží Indie trasou kolem poloostrova Malakka do jihočínské moře až nakonec plavbu ukončili v Makau. Tento malý opěrný bod portugalské obchodní plavby v ústí Perlové řeky, v blízkosti dnešního Hongkongu byl současně jedinou vstupní bránou misionářů do Číny.

V polovině 18. století byla plavba přes oceán ještě odvážným dobrodružstvím, při kterém byl dáván v sázku život. Smrt byla spolecestujícím. O tom, co zažili Sichelbarth a

Holandská rytina – holandské lodě kotvící v Makau, polovina 17. století.

jeho společníci, se nám nezachovaly žádné záznamy. Avšak zprávy jejich jezuitských spolubratrů z oněch dob nám podávají obraz toho, co pravděpodobně zažili i oni. Na pobřeží Afriky číhali námořní piráti, ve žhavém rovníkovém pásu se kazily zásoby vody a potravin, na přeplněných lodích řádila smrtelná nákaza, za bouří byly ničeny lodní stěžáry a plachty a lodě byly vrhány na písčité mělčiny a na skaliska.²⁶

Zachoval se nám popis toho, co zažil jeden francouzský misionář, když nedaleko ostrovů před ústím Perlové řeky přepadla jeho loď bouře: *Bouře způsobila strašlivý chaos venku i uvnitř naší lodě; roztrhala plachtoví jako by to byly pavučiny, polámala žerdě, na kterých bylo upevněno, všechny stěžně rozlámala na kusy, které se pak válely všude kolem [...] Ti, kte-*

*ří se nacházeli uvnitř lodě, volali Boha, aby je zachránil, protože si mysleli, že se blíží jejich konec [...] Na tvářích lodních důstojníků bylo vidět zděšení, které se jich zmocnilo [...]*²⁷

Došlo však ještě k horšímu. Při plavbě do Kantonu řádl tajfun: *A jakoby celého neštěstí nebylo dost, zčernalo nebe a déšť zesílil tak, že nebylo možno poznat, kam je loď hnána. Byli jsme jak ve slepé uličce. Ze všech stran nás obklopovala pevnina [...] nic, než strmé skály. Moře námi zmítalo takovou silou, že jsme ztratili naději na záchranu. Chystali jsme se zemřít [...] Všude kolem se ozývalo volání o pomoc [...]* Námořníkům se podařilo výstřely z děl upozornit Číňany na břehu na svoji zoufalou situaci. Po několika dnech se bouře utišila, připluly čínské bárky a dopravily vyčerpané lidi do bezpečí.²⁸ Musel i Sichelbarth o takovém zážitku psát zprávu?

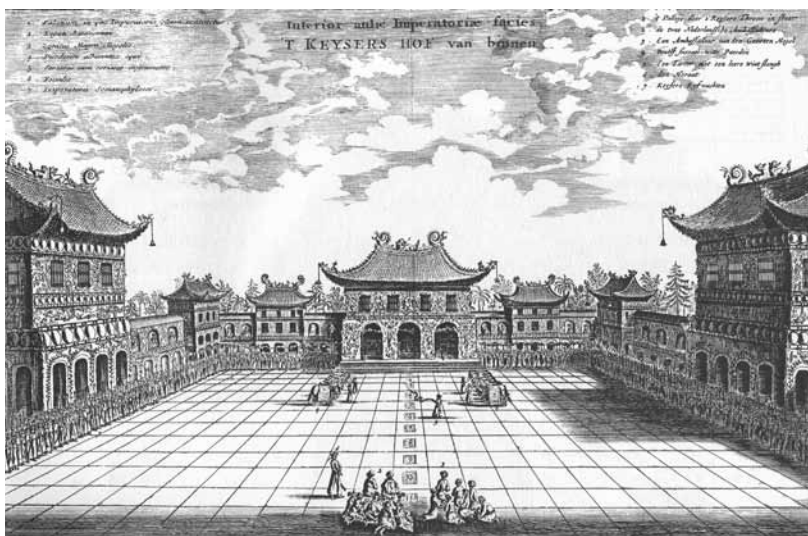

Přístav Kanton, metropole jižní Číny. Holanská mědirytina, polovina 17. století.

Konečně v Číně

Na čínskou půdu vstoupil Sichelbarth poprvé v přístavu Makao. Jeho a dvou spolubratří se ujal jeden mandarín a lodí je dopravil proti proudu řeky do Kantonu.²⁹ *Člověk začíná vidět, co je Čína – tak píše ve své zprávě jeden z misionářů té doby – když člověka přepravují po Perlové řece. Na obou stranách řeky se rozprostírají velká rýžová pole [...], až kam oko dohlédne. Jsou protkána nespočetnými malými kanály, takže se zdá, že bárky [...], aniž je vidět vodu po které plují [...], jako by klouzaly po stéblech rýže.*³⁰

Lodí doplula do jihočínské metropole. *[Kanton] není město, to je přímo svět, a sice svět, kde člověk potkává lidi různé národnosti. Rozloha Kantonu je neuvěřitelná [...]* Říká se,

Císařský palác v Pekingu. Holandská mědirytina z poloviny 17. století.

že je větší než Paříž.³¹ Nyní se museli cizinci ze Západu přizpůsobit čínským obyčejům. Museli si zvykat na čínské podnebí, na čínskou stravu; museli nosit čínské oděvy, učit se prvním místním výrazům a čínským zdvořilostním rituálům a přijmout jiná jména. Vždyť který Číňan by mohl správně vyslovit Ignatius Sichelbarth? Od toho času se jmenoval Ai-Qi-meng.³²

Z Kantonu vedla cesta po řece Bei-jiang na sever. Odborníci ze Západu byli považováni za »vzácné osoby« a jako takoví museli být hlídáni a chráněni.³³ *Za průvodce nám dali jednoho důstojníka [...] Polovinu cesty stráví člověk na bárce. Je tady, spí tam, a nejpodivnější je na tom, že vážení cizinci nesmějí jít na pevninu ba ani si dovolit přistoupit k oknu, aby se podívali na krajinu.* Ještě zdlouhavější a namáhavěj-

ší bylo cestování po zemi: *Zbytek cesty vykoná člověk v jakési kleci. Tato klec byla vláčena nosiči; vážený cizinec tak cestoval v »nosítkách« [...] a celý den v nich byl zavřen. Večer byla »nosítka« dopravena do jakési noclehárny. To bylo něco! Tak se člověk dostal do Pekingu aniž cestou něco spatřil.*³⁴

Po řece Jang-č-ťiang se skupinka dostala lodí do hlavního města jižní Číny Nan-ťing a východně odtud do ústí císařského kanálu. Tato vodní cesta je vedle velké čínské zdi druhým skvělým dílem čínského stavebního inženýrství. Spojuje hlavní město jihu Nan-ťing s hlavním městem severu a zásobuje ho produkty z úrodné planiny Ťiang-su. Bárkou po tomto kanálu se misionáři nakonec dostali do cíle své cesty, Pekingu.

Bývalo obvyklé, že spolubratři, kteří již delší dobu v Pekingu působili, nové příchozí přivítali, aby jim dodali odvahy. Mezi vítajícími asi byl, jak se můžeme domnívat, starší kolega Ai Qi-menga (Sichelbartha), jeho pozdější učitel a rádce Giuseppe Castiglione. Nové příchozí zavedli do portugalské koleje Nan-tang zvané »Církev jihu«. Brzy po svém příchodu mohl být Sichelbarth vyzván, aby se představil císaři. Třikrát před ním musel pokleknout a devětkrát se svým čelem dotknout země. Tímto způsobem se cizinci ze Západu museli podrobit svému novému pánovi, »Synu nebes« císaři Qian-longovi.³⁵

Krise misie v Číně

Ignác Sichelbarth nemohl předvídat starosti, které ho očekávaly. Misie se dostala do vážné krize. Císař zakázal veškerou misijní činnost. Od Sichelbarthova příchodu do Číny roku 1745 začali být v provinciích Číny křesťané pronásledováni. Bylo jim vytýkáno, že připravují povstání a že nedbají příkazů císaře. Dva jezuité z Nanjingu byli uvězněni. Po dlouhém věznění a mučení byli 12. září 1748 v Suzhou popraveni. Čtyři dominikánské mnichy stihl stejný osud. Castiglione za ně prosil císaře o milost, ale marně.³⁶ Dne 27. října 1748 se jezuitští misionáři sešli v Pekingy k poradě. Zpráva o tomto setkání se nám dochovala. Je to dokument beznaděje.

*Nezbývá než pokorně čekat [...] zdá se, že žádný lidský prostředek nemůže zadržet pád celé čínské misie. Nezbývá, než vroucně prosit Boha, v jehož rukou jsou srdce králů, aby ve své nekonečné milosrdnosti zachoval alespoň malé křesťanské obce v Pekingy jako poslední kořeny jejich existence. Účastníci setkání podepsali dokument, mezi nimi i Ignác Sichelbarth.*³⁷

Jak to mohlo dojít tak daleko? Ještě roku 1692 dovolil císař Kang-xi jezuitům za jejich služby volnou misijní činnost. Avšak jeho následníci, syn Yong-zheng (vládl 1723–1735) a jeho vnuk Qian-long (vládl 1736–1795), byli na rozdíl od něho z politických, náboženských a osobních důvodů proti křesťanství zaměřeni nepřátelsky.³⁸ Na samý okraj pádu přivedla ovšem misii církev sama.

Matteo Ricci a jeho jezuitští spolubratři se přizpůsobili čínské kultuře. Trpěli čínské obřady k uctívání jejich předků a Konfucia (551– asi 479 před Kristem). Kdo byl čínským

Vyobrazení Konfucia z díla jezuitských misionářů
»Confucius Sinarum Philosophus«
(Konfucius, čínský filosof), 1687.
Jezuité vysoce cenili Konfucia a jeho učení.

křesťanem, ten se směl i nadále účastnit těchto obřadů; byly to prastaré základy čínské kultury. Církevní protivníci jezuitů, dominikáni a františkáni, však proti této toleranci bojovali s fanatickou urputností. Papežové se nakonec postavili na stranu těchto fundamentalistů. Papežský soudní dvůr v letech 1704, 1715 a pak ještě roku 1742 ostře a s veškerou tvrdostí odsoudil tyto čínské rituály.³⁹ Bylo to krátce před Sichelbarthovou cestou do Číny.

Důsledky toho všeho byly zhoubné. Mezi čínskými křesťany zavládl zmatek a zklamání. Rostoucí nepřátelství proti nim nakonec vyústilo k veřejnému pronásledování, zákazu pobytu a několika popravám. Křesťanská misie byla od té doby zakázána. Stále však byli vítanými jezuité na císař-

ském dvoře. Nikoli však jako misionáři, ale jako matematici, astronomové a kartografové, technici a hodináři, muzikanti a umělci.

Umění nyní dostalo v očích misionářů zcela novou funkci. Za doby Matteo Ricci sloužilo tomu, aby seznamovalo Číňany s křesťanskými svatými, aby vysvětlovalo biblické příběhy a evropskou civilizaci. Nyní však měli umělci úkol svou trpělivou službou u dvora císaře pohnout k tomu, aby byl dobrotivý vůči křesťanům a chránil je před pronásledováním. Naléhavé prosby Castigliona a později asi i Sichelbartha však měli často jen skromný úspěch.⁴⁰

Yuan-ming-yuan Zahrada dokonalé průzračnosti

Severozápadně od dnešního Pekingu se rozprostírá park a krajina plná jezer, pahorků a údolí, se řekami, kanály a ostrovy, s pavilony, pagodami a galeriemi, s můstkami a zříceninami. Tam byla kdysi letní rezidence čínského císaře.

Císař Qian-long nechal proměnit tyto staletí staré objekty v pohádkovou říši. Mému oku se nikde nenaskytlo něco podobného, poznamenal Sichelbarthův kolega Attiret. *V každém údolí jsou na březích řek paláce [...] Fasády budov se lesknou zlatem, lakem a malbami, vnitřek je vybaven vším co mohou Čína, Indie a Evropa nabídnout.*⁴¹

Všechny tyto budovy překonávaly v nádheře a bohatství samotný císařský palác. Ležely na ostrově; celý objekt měl velikost menšího města. Říkalo se mu Yuan-ming-yuan, Zahrada dokonalé průzračnosti. Toto pojmenováním bylo brzy přeneseno na celé území. Jeho nádhera byla nepopsatelná. Vše, co může umění a dobrý vkus a bohatství přírody nabídnout, tady bylo vzájemně skloubeno. Tam trávil »Syn nebes« se svými ženami, konkubínami a eunuchy téměř deset měsíců v roce: *To vše tady je určeno jen pro jediného člověka, pro císaře. Všechna ta potěšení jsou vytvořena jen pro něj. Tento velkolepý nevěstinec může spatřit jen on, jeho ženy a jeho eunuchové.*⁴²

Na vstupu do letní rezidence k zahradám byla však také malá skromná budova – dílny řemeslníků a umělců. Tam bylo pracoviště Sichelbartha a jeho evropských a čínských kolegů, když císař pobýval ve své letní rezidenci. Malířský ateliér na okraji Yuan-ming-yuan byl po dobu třiceti pěti let centrem života Sichelbartha, jeho »nová vlast«. *Císař tam přicházel*

Císař Qian-long v době na počátku panování, Sichelbárthův pán. Výřez ze společného obrazu Castigliona a čínského malíře.

*téměř každý den, aby nás sledoval při malování, takže se nebylo možno ani na chvíli vzdálit [...] pokud se právě to, co bylo již namalováno, nemuselo převážet na místo určení. To nás potom vedli v doprovodu velké skupiny eunuchů do rezidence.*⁴³

V místě zvaném Haidian na cestě která vedla z Yuan-min-g-yuan do hlavního města, měla misie svůj dům. Tam bydleli, když byli zaměstnání prací v letním paláci. Když byla v Pekingy nesnesitelná vedra, přesídlil císař se svým doprovodem a s malíři často do jiné, chladnější letní rezidence, do severovýchodně od Pekingy ležící Chengde. Jen v zimě se Sichelbarth a jeho společníci uchylovali na dva měsíce spolu se svým panovníkem do Pekingy. Žili v Nan-tang, kde pracovali v zakázaném městě.

Každodenní útrapy

Sichelbarth a jeho učitel Castiglione nebyli jedinými evropskými umělci u císařského dvora. Už roku 1739 do Pekingy přijel jejich francouzský kolega Jean-Denis Attiret (1702 – 1768). Od roku 1736 sloužili evropští malíři císaři Qian-longovi, vášnivému milovníkovi umění, který asi nashromáždil největší umělecké sbírky všech dob. Malíři žasli, když vzal někdy sám štětec do ruky a ozdobil jejich malby vlastními verši.⁴⁴

Jestliže Sichelbarth někdy doufal, že bude malovat obrazy svatých a zdobit kostely, pak byl jistě zklamán. Dopisy ani poznámky se od něho nedochovaly. Ze zpráv jeho francouzských jezuitských bratří Attireta a Joseph-Maria Amiota a jeho krajana, pátera Johannese Waltera z Běliny jsme však o práci a životy u císařského dvora dobře zpraveni: *Vše, co máme malovat, píše Attiret, je nařizeno císařem. Nejdříve uděláme nákrety, které on posoudí a podle libosti nechá změnit nebo upravit. Ať jsou ty korektury dobré nebo špatné, je nutné je provést, aniž by se směl někdo opovážit vyjádřit o nich svůj úsudek.*⁴⁵

Páter Amiot napsal, že byl dozor císaře přísný a pracovní podmínky tvrdé: *V zimě bylo (v ateliéru) mrazivě chladno, protože tam byl jen jeden zdroj tepla, a to kamínka, na která si malíř stavěl své misky s barvami, aby mu nezamrzly. V létě však vedro působilo stavy vyčerpání, protože ze všech stran dopadající žhavé sluneční paprsky vyhřívaly tento prostor tak, že tam bylo horko jako ve výhni.*⁴⁶

Nejtěžší práci mají malíři (tolik Johann Walter). *Protože je panovník nenasytným milovníkem umění, musí být malíři v*

Císař Qian-long v letním paláci.
Výřez z obrazu od Castigliona
a Jin Ting-biao.

práci od časného rána do pozdního večera, po celý týden. Jen v neděli smějí nechat ruku odpočinout od malování. Malují převážně u dvora, v obytných prostorách císaře, kam není nikomu dovoleno vstoupit. Tam si musí sami připravovat barvy, nosit vodu, čistit štětky a co více, malují téměř stále v přítomnosti monarchy, naplnění obavou, že se všetečnému oku tohoto velkého znalce něco znelíbí.⁴⁷

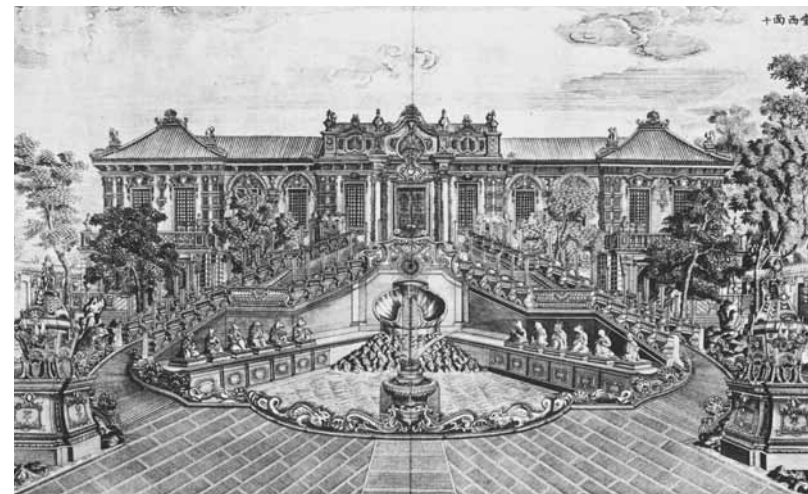
Sebeobětování pro misii

Ochota misionářů umělců obětovat se pro misijní cíle je obdivuhodná. Vzali na sebe strádání několikaletého putování plného útrap a nebezpečí, přizpůsobili se cizí civilizaci. Přitom si byli plně vědomi, že už nikdy neuvidí svou vlast, ani své rodinné příslušníky a přátele v Evropě. V daleké cizině převzali těžkou službu, plnou odříkání, od kterého je osvobodila jen smrt.

Jejich každodenní námaha na císařském dvoře nikdy nekončila, měli stále mrzutosti s arogantními zkorumpovanými eunuchy, byli vystaveni tlaku podřizovat se rituálům a zvyklostem u dvora jako byla [...] obtížnost [...] i za horkých letních dnů se nesmět ukázat bez předepsaného trojího oblečení. Tyto a podobné nepříjemnosti snášeli naši kněží u zdejšího císařského dvora ne několik málo let, ale každý den svého života [...] a to jen proto, aby získali u čínského monarchy shovívavost a získaným uznáním podpořili zdejší malou křesťanskou obec, aby tak alespoň některé z tohoto nesmírného množství pohanských obyvatel zdejšího rozsáhlého císařství bylo možno dovést k poznání pravého Boha.⁴⁸

Malíři vše snášeli s pokornou trpělivostí. Jejich služba císaři, jak doufali, zachová v těchto pro misii tak těžkých dobách i pro jejich spolubratry a křesťany přízeň monarchy: *Být připoután k mocnáři, píše Attiret, jen o nedělích či svátcích mít sotva čas na modlitby, zřídka moci něco namalovat podle vlastního vkusu a inspirace, být vystaven tisícům různých nepříjemností, [...] to vše by mě přimělo se co nejrychleji vrátit do Evropy, kdybych nebyl přesvědčen, že uměním svého štětky prokáži nejlepší službu víře tím, že udržím císařovu přízeň k misionářům, kteří ji šíří a že na konci té práce mě čeká ráj.⁴⁹*

Přes námahu a tisíce nepříjemností si byli umělci z Evropy asi dobře vědomi toho, že jim je dopřáno pocty, o jaké se může většině Číňanů jenom snít. To, co napsal Attiret, platí jistě v nezmenšené míře i pro Sichelbartha: *Přesto jsem byl přijat čínským císařem tak dobře, jak jen může být přijat cizinec panovníkem, který si myslí, že je jediným na světě, že každý člověk, zvláště když k němu přijde z ciziny, se musí cítit šťastným, že smí být v jeho službách. Být císaři nablízku, mít dovoleno jej vidět a s ním hovořit, je pro Číňana to největší štěstí. Větší odměnu nezná. Kdyby se tato přízeň dala koupit, nebyla by jakákoli cena pro císařovy poddané příliš vysoká.*⁵⁰

»Palác klidného moře« v Yuan-ming-yuan vyprojektovaný Giuseppe Castiglione ve stylu evropského baroka. Postaven v letech 1747–1759.

Evropské baroko na čínském císařském dvoře

Asi ještě před Sichelbarthovým příchodem si císař umínil uskutečnit jeden záměr. To byl možná důvod proč se rozhodl přibrat další umělce z Evropy. Císař Qian-long znal z knih dovezených misionáři mědirytiny evropských knížecích paláců, například paláců ve Versailles. Takové budovy si nyní přál i on ve své letní rezidenci; *paláce [...] po vzoru evropských barbarů.*⁵¹

Císař zvolil prostor severovýchodně od parků a určil místo stavby. Projektování, vedení stavby a výběr stavitelů přenechal svému prvnímu umělci Giuseppe Castiglioni.

Paláce byly roku 1860 evropskými koloniálními vojsky zničeny. Ruiny v Yuan-ming-yuan dnes.

Stavební práce byly zahájeny roku 1747, dva roky po Sichelbarthově příchodu. Trvaly dvanáct let. Nyní se muse-li evropští umělci předvést i jako architekti. Vytvořili palác ohromující svou nádherou. Střechy byly korunovány krytinou císařovy žluté barvy. Palác připomínal styl krále Slunce Ludvíka XIV. Evropské motivy, kolonády s korintskými sloupy, široká obloukovitá schodiště, vodní nádrže tvaru mušlí s fontánami a francouzským způsobem založené zahrady rámovaly celý objekt.⁵²

Francouzský matematik páter Michel Benois (1715 – 1774) byl pověřen projektem umělecké vodní hry. Její součásti byly velké hodiny se dvanácti figurami zvířat. Ukrytý mechanismus chrлил postupně každou hodinu proud vody do

nádrže. »Palác rozkoše a harmonie«, jak poznamenali francouzští misionáři, *se při porovnání se zámky ve Versailles a Saint-Cloud nemusel za nic stydět.*⁵³

Sichelbarth a Attiret se na projektu bezpochyby také podíleli. Práce na »evropských« palácích byly možná v prvních letech Sichelbarthova pobytu v Číně jeho nejdůležitější činností. Můžeme se domnívat, že jeho úkolem bylo uspořádání a výzdoba vnitřních prostor obrazy. Podrobnosti nám ovšem nejsou známy a jeho práce se nedochovaly.

Takže v době, kdy se v Evropě monarchie blížily svému konci a pro ně typický stavební styl už dávno překonal svůj vrchol, odvíjel se ještě jednou skvělý rozkvět evropského baroka. Ne v Paříži nebo v Římě, ne ve Vídni, Praze nebo v Petrohradu, ale v Pekingu. Evropě neslouží ke cti, že evropské paláce v Yuang-ming-yuan, svědkové mírového propojení kultur, byly roku 1860 francouzskými a anglickými koloniálními vojsky vypleněny, zničeny a vypáleny. Obrazy a stavby Castiglionovy, Attiretovy a Sichelbarthovy byly přitom zničeny.⁵⁴

Evropské a čínské malířství, možnost vzájemné syntézy?

Umění evropských malířů bylo formováno tradicí renesance a baroka. Leonardo da Vinci, Michalangelo, Raffael a mistři světského barokního umění byli jejich vzory a učiteli. Ti vytvořili pro světská a duchovní knížata plastická realistická umělecká díla, fresky v palácích a chrámech, portréty a obrazy na oltářích v zářivých olejových barvách a v pozlacených rámech. Osvojili si geometrickou perspektivu a anatomii lidských těl, kterou modelovali silnými efekty jasu a temnoty a zvýrazňovali stínem. Ústředním tématem tohoto umění byl člověk. Obrazy Sichelbarthova otce jsou typickým příkladem této tradice.

Nyní vstoupili Sichelbarth, Castiglione a jejich společníci do uměleckého světa, který byl od toho jejich naprosto jiný. Ne člověk, ale příroda byla ústředním tématem čínského umění. Ve svých obrazech přírody neusilovali čínští umělci o realistické zobrazení. Tvořili ideální krajiny; krajinu jako výraz »qi«, proudění života v přírodě. Často byli malíři, básníky a kaligrafy v jedné osobě. Jejich díla proto byly obrazy, krasopisy a básně v jednom, provedené na hedvábí a papíru stejným štětcem a stejnou tuší. Vyjadřovaly podstatu a ladění básní, často namalované v obrazu na oblohu nad krajinou, nad květy, borovicemi a nad bambusem. To, co bylo řečeno o dílech umělce Wang Weie (701–761), platí pro nejlepší příklady čínského přírodního umění: *Když člověk pročítá básně Wang Weie, nachází v nich obrazy, když se člověk dívá na jeho obrazy, jsou v nich básnické verše.*⁵⁵

Příklady čínské krajinomalby. Obrazky malíře Wu-li (1632–1718), který se stal křesťanem a knězem.

Tradiční čínské krajinomalby jsou tedy, řečeno zjednodušeně, malované básně přírody. Neznají žádnou geometrickou perspektivu, žádné modelování těl světly a temnem, žádné stíny a sotva nějakou věrnou anatomii. Jejich vyjadřovací prostředek je elegantní tah štětcem, dynamické linie a to jak v liniích písma tak i ve znázornění kopců, vodstva a rostlin, budov, mostů a loděk, malých lidí téměř bez těla, kteří se nacházejí v jakémisi »Dao«, smyslem naplněné přírodě.⁵⁶

Obě tradice se tedy setkaly na čínském císařském dvoře. Snadno si lze představit, že jakási úplná syntéza obojího nebyla možná. Panovníci samozřejmě očekávali, že se jezuitští malíři začlení do čínské tradice. Tato tradice byla velmi silná. Kaligrafie a malování tuší bylo v Číně nanejvýš uznávaným uměním. Přesto čínští císaři cenili i evropské prvky v malířství, dokonce je i obdivovali a dávali malířům určitou volnost při volbě stylu. Vznikl tak svérázný čínsko-evropský smíšený styl, který Castiglione dovedl k mistrovství. Sichelbarth a Attiret, a dokonce i čínští dvorní malíři jej potom převzali.⁵⁷

Sto jelenů v krajině

Nejvýznamnější prací, která se od Sichelbartha dochovala a unikla v následujících staletích poškození, má název Sto jelenů. Obraz je namalován na pruhu hedvábí délky 4,23 metrů a výšky 42 centimetrů. Čankajšek ho roku 1949 před svou porážkou v občanské válce společně s dalšími uměleckými předměty nechal dopravit na ostrov Taiwan. Tam se dnes nachází v National Palace Muzeu v Taipei.⁵⁸

Tento obraz má svého předchůdce. Již roku 1728 namaloval Castiglione obraz Sto koní také na pruh látky. Jde o mistrovské dílo, ve kterém našel zalíbení nejenom císař Yong-zheng (vládl 1723–1735), ale i jeho syn Qian-long. Ten roku 1773 uložil Sichelbarthovi, aby namaloval obrazy s podobným námětem a podobnou formou. Z nich se zachoval jenom obraz Sto jelenů.⁵⁹

Na tomto díle se snadno poznají prvky evropské a čínské tradice. Sichelbarth použil čínské vodové barvy. Misionářští malíři sice malovali první obrazy v Číně olejovými barvami, avšak císař dával přednost čínskému způsobu zpodobení. Sto jelenů je vyobrazeno v nejrůznějších postojích. Je obdivuhodné s jakou lehkostí a obratností jsou namalována. Skoro všichni se zdají být v živém pohybu, jako v nějakém filmu běhají v krajině, skákají přes potůček, pasou se, pijí a vzájemně zápasí. Jejich těla jsou sice rámována jemnými liniemi čínské tuše, avšak výrazně modelována evropským způsobem světlými a tmavými přechody.⁶⁰ Maloval snad Sichelbarth už doma ve své české vlasti jeleny?

Krajina na obraze Sto jelenů je zobrazena jiným způsobem. Je zřejmé, že ji maloval čínský kolega Sichelbarthův.⁶¹ Je na

Pro porovnání výřezy z Castiglianova obrazu »Sto koňů v krajině«. Tento obraz byl Sichelbarthovi původní předlohou pro jeho obraz »Sto jelenů v krajině«.

Výřez z obrazu Sto jelenů v krajině. Sichelbarth maloval jeleny a Zhang Wei-bang krajinu, kolem roku 1773.

1

3

2

4

Výřezy z obrazu »Sto jelenů v krajině«. Sichelbarth namaloval jeleny a Zhang Wei-bang krajinu, kolem roku 1773.

Obrázky byly získány díky paní Prof. Sun Jingyuan z Pekingu.

5

7

6

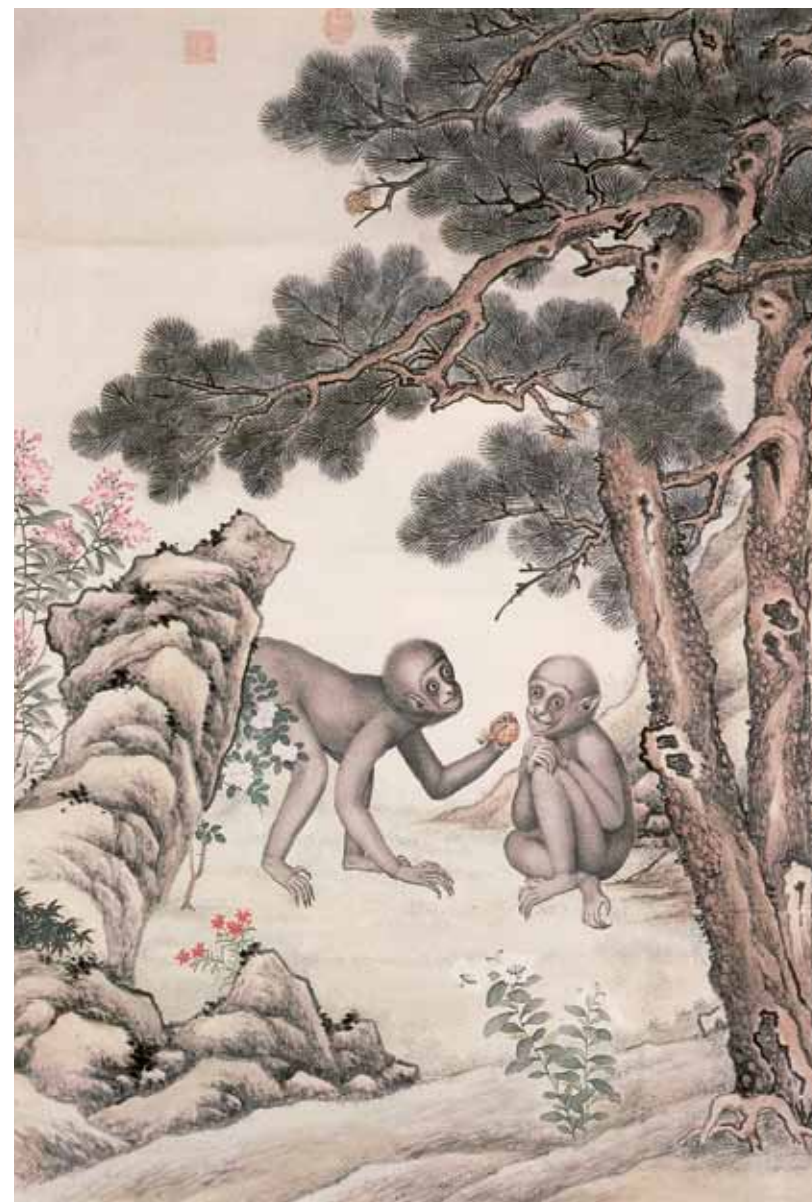
8

ni vidět typické znaky čínské krajinomalby; tyčící se kopce, řeka v údolí, vodopády, obláčky, podzimně červené javorové stromy. Jejich nadmíru dlouhé větve a listy prozrazují na první pohled, že krajina byla přimalována jiným malířem. Znázornění kopců a především stromů je tak jako na jiných čínských obrazech ploché a lineární, zcela v protikladu ke zvířatům.

A přesto Sichelbarthův čínský spolupracovník převzal ve svém zpodobnění krajiny jeden typický evropsky prvek. V tradiční čínské krajinomalbě se totiž pozorovatel vznášel jako pták v přibližně poloviční výši hor, dívá se na vodstvo dolů a na vrcholky hor nahoru. Pro čínského malíře jsou voda a pohoří, nížiny a výšiny symbolem Yin a Yang, ženským a mužským principem přírody. V tomto obraze se však divák nachází jakoby na zemi a kráčí krajinou. Tuto novou realistickou perspektivu krajiny zavedl do umění u čínského císařského dvora již Castiglione. Tato koexistence evropské a čínské tradice je patrná na všech Sichelbarthových obrazech. Dvě opičky pod borovicí by byl vhodný název jiného Sichelbarthova obrazu. Kdy vznikl, nevíme. Zvířata jsou na něm zpodobněna evropským způsobem; až přehnaně zřetelně a přesně.

Člověk má dojem, že by si je mohl vzít do ruky jako hračku. Za nimi však není žádný stín. Zdá se, jako by se vznášely nad zemí; opět znamení toho, že krajinu, květiny a skály přimaloval čínský malíř, který se očividně snažil u kmenů stromů a skal napodobit evropský prostorový způsob.⁶²

Takové a podobné vyobrazení jelenů a opic, orlů a jeřábů zadával císař nejen kvůli potěšení z umění. Zvířata mají

Dvě opičky pod borovicí jako symbol štěstí. Sichelbarth a neznámý čínský dvorní malíř.

Bílý orel na španělské stěně. Sichelbarth (maloval orla) a další některý čínský dvorní malíř.

přinášet štěstí. Jeleni jsou symbolem úspěšné kariéry, bohatství a dlouhověkosti. Dlouhý život představuje i opička s broskví v ruce. Broskev ovšem malíř zaměnil za borovou šišku.⁶³ Borovice však také přináší štěstí. Tak jako broskev je symbolem dlouhého života.

Koně a psi

Čína se považovala za »Říši středu«, za střed vesmíru; císař byl »Syn nebes« a, alespoň v mýtech, vládce nad veškerým lidstvem světa. Když se do hlavního města dostavila knížata, diplomaté nebo kupci z okolních nebo z dalekých zemí, bylo od nich očekáváno, že složí císaři hold a přinesou dary. Měli dát najevo, že i jejich země uznaly čínského císaře za nejvyššího pána.

Vítaným darem byli koně, protože nejen národy sousedící s Čínou byly nadšenými jezdci a lovci, ale i císař sám, který byl z dynastie Mandžu. Když mongolská knížata s sebou přivedla koně pro císaře, byla tato velká událost zobrazena a obrazy chovány v jakémsi archivu. Od Castigliona a od Sichelbartha známe nádherné portréty koní v životní velikosti na obrovských hedvábných plátnech velikých více než šest metrů čtverečních.⁶⁴

Císař asi miloval své koně neméně než své konkubíny. Dával jim květnatá, fantasie plná jména: Zářivý Oblak, převážně bílá kobyłka, v menší míře světle hnědá, kterou roku 1772 císaři Qian-longovi věnoval mongolský šlechtic. Nebo Přítulná kobyłka, kterou roku 1773 císaři věnoval jiný příslušník mongolského knížecího rodu. Byl to tmavě hnědý kůň, kterého si císař obzvláště cenil. Jezdval na něm při podzimním honu. Sichelbarth namaloval oba koně ve velkém formátu svým plastickým realistickým způsobem. Tyto obrazy se v dnešní době nacházejí v Pekingu v Palácovém muzeu.⁶⁵

Při jednom podzimním lovu (kolem roku 1750) v okrsku Mulan, severně od Pekingu vzal císař Qian-long s sebou své

Portrét kobyłky Zářivý Oblak od Sichelbartha, 1772.

malíře. Castiglione dostal zakázku společně s deseti jinými umělci namalovat z tohoto lovu obraz na velké plátno o čtyřech částech, celkové délky dvacet sedm metrů. Byly tam jako na filmu zobrazeny různé scény v jediné krajině. Nevíme, zda se již i Sichelbarth podílel na tomto díle. Jeho jméno není uvedeno.⁶⁶

Na takových lovech doprovázeli císaře i jeho psi. Byla to elegantní zvířata z rasy chrtů. Na císařský dvůr se psi dostali rovněž jako dar, pravděpodobně ze střední Asie. Původ rasy je asi ve východní Evropě.⁶⁷ Také oni byli zřejmě císařovi miláčky. Castiglione deset z nich portrétoval v životní

Deset čistokrevných psů. Castiglione je namaloval v životní velikosti. Sichelbarth je okopíroval do jednoho alba.

velikosti. Jistě to bylo pro potěšení císaře, protože ten později pověřil Sichelbartha tyto obrazy ve zmenšeném provedení okopírovat do jediného alba. V těchto kopiích je opět krajina v pozadí přimalované jiným čínským malířem, takže evropským způsobem, plasticky, realisticky, zobrazená zvířata jako by žila v nereálném světě beze stínů.⁶⁸

Roku 1766 utrpělo umění na císařském dvoře těžkou ztrátou. Ve věku sedmdesáti osmi let zemřel Sichelbarthuv učitel a přítel Giuseppe Castiglione. Dne 26. února 1767 převzal Sichelbarth vedení císařské malířské dílny.⁶⁹ Rakouský misionář a astronom August von Hallerstein (1703 – 1774) poznamenal, že Sichelbarth sice výše umění svého učitele *nedosáhl, avšak důstojně ho nahradil*.⁷⁰ Tento posudek odpovídá skutečnosti. Castiglione nabyl žádným z umělců u císařského dvora překonán. Byl prvním evropským malířem, kterému se v jeho nejlepších dílech, jako byl obraz *Sto koňů*, podařila syntéza evropského a čínského umění.

Obrazy válečných scén – umělecký kontakt mezi Čínou a Evropou

V letech 1756 až 1759 vedl císař Qian-long na západních hranicích Číny polní tažení proti povstaleckým mongolským kmenům. Všichni velitelé dostali rozkaz nechat pořídit skici z válečných scén. Během celého trvání bojů proti těmto kmenům a s nimi spojeným Tatarům, píše francouzský sinolog Henri Bernart, *když císařská vojska někde zvítězila, když dobyla některé město nebo podrobila některou hordu, dostal současně některý malíř příkaz scénu zobrazit.*⁷¹ *Císař tak posílal dokonce i malíře do války.*

Roku 1760, po návratu vítězné armády, bylo šestnáct těchto skic, asi pod vedením jezuitských malířů, přeneseno na velká hedvábná plátna a v následujícím roce na počest armády vystaveno v císařském pavilonu Zi-quang-ge, pavilonu Purpurového lesku. Pavilon stál západně od Zakázaného města.⁷²

Císař od svých umělců očekával co nejvěrnější zobrazení; významní generálové a důstojníci měli být na obrazech poznatelní. Můžeme se domnívat, že se i Sichelbarth na těchto obrazech podílel, ačkoli jeho jméno ještě není zmíněno.

Dokumentování císařských polních tažení vedlo k jedinečnému, překvapivému uměleckému kontaktu mezi Čínou a Evropou. Misionáři s sebou totiž mimo jiné do Pekingu přivezli a císaři předložili sbírku mědirytin augsburgského umělce Georga Philippa Rugendase (1666–1752).

Podrobení obyvatel Yi-li (dnes provincie Xinjiang). Mědirytina od B. L. Prevota podle předlohy Ignáce Sichelbartha, 1769.

Mědirytiny představovaly bitevní scény, tedy v dané situaci aktuální téma. Císař Qian-long byl obrazy augsburgského umělce fascinován. Takovou sbírku si nyní přál i on, to jest mědirytiny jeho bitev a vítězství nad Mongoly.

Císař Qian-long dal poté pokyn svým malířům z oněch šestnácti (zpočátku ze čtyř) válečných scén pořídit zmenšené kresby. Výslovně a bez výhrad si přál, aby byly výkresy provedeny zcela v evropském stylu Georga Philippa Rugendase. Třetí kresba představovala podrobení obyvatel z okolí Yi-li v západním Turkestánu. Pocházela od Sichelbartha, jak se dovídáme přímo z císařského dokumentu. Z toho lze usuzovat, že i předlohu k této kresbě, to jest malbu na velkém hedvábném plátně v pavilonu Purpurového lesku, namaloval on. Tento originál však již bohužel neexistuje.

tuje. Pravděpodobně byl roku 1900 za boxerského povstání zahraničními koloniálními vojsky společně s mnoha jinými uměleckými díly zničen.

Císař vydal tento příkaz: *Přeji si, aby oněch šestnáct obrazů mých vítězství, kterých jsem dosáhl při dobývání říše Džungarů a sousedních mohamedánských zemí a které jsem nechal namalovat od Lang Shi-ninga (Castiglione) a dalších evropských malířů, kteří jsou v mých službách v Pekingu, bylo posláno do Evropy. Tam nechtě jsou vybráni nejlepší umělci, aby každý obraz přenesli úplně a se všemi detaily na měděné desky.*⁷³

Kresby byly lodí francouzské Východoindické společnosti dopraveny do Francie. Tam v Academie Royale de Peinture et Sculpture roku 1767 v Paříži byly kresby přeneseny nejlepšími rytci na měděné desky. Roku 1775 byly poslední mědirytiny a jejich kreslené předlohy vráceny do Číny. Jak ve své zprávě napsal jeden misionář, mědirytiny udělaly na císaře velký dojem. *Jeho majestát byl rytinami svých vítězství, které dosud obdržel, tak spokojen, že [...] nařídil provést (v Číně) další kreslené předlohy.*⁷⁴

»Academie Royale de Peinture et Sculpture« udělala ovšem bez dovolení a bez vědomí císaře také kopie pro evropské zájemce. Tak byl až do dvacátého století obraz Podrobení obyvatel Yi-li jediné dílo Ignáce Sichelbartha známé v Evropě, aniž někdo věděl, kdo byl autorem tohoto uměleckého díla.⁷⁵

Portréty

Až do 17. století neměla malba portrétů v Číně stejný význam jako v Evropě v době renesance a baroka. Na císařském dvoře byla ovšem malba portrétů zavedena. Tradiční čínská malba portrétu

Vlevo: důstojník Banninga (čínsky Ba-ning-a), 1760,
vpravo: důstojník Meningca (čínsky Me-ning-ca), 1760.

Důstojník Hala baturu Ayusi (čínsky A-yu-xi), 1760.

Důstojník Hamtu (čínsky Ham-tu-ku), 1760.

zobrazuje obvykle statnou postavu většinou ve strnulé čelní poloze beze stop modelování pomocí světla a stínu. Domácí malíři neusilovali o realistické, živé zobrazení vladaře. Šlo jim o zobrazení jeho hodnosti, jeho vážnosti a vznešenosti jako Syna nebes.⁷⁶

V Evropě měli umělci jiný cíl. Od doby renesance, ba již v době antiky, se snažili zobrazit člověka jako individuální osobnost s jeho zvláštnostmi a s výrazem ve tváři. O to usilovali i malíři misionáři pokud to bylo po vůli císaři. Jejich malby jsou plastičtější a realističtější. Světla a stíny zdůrazňují rysy obličeje. Zpodobňované osoby jsou jasně poznatelné. Jean-Denis Attiret to vyjádřil takto: *»Chtěl bych, aby malíř pověřený zpodobněním někoho na plátně jej zobrazil tak, aby každý, když na něj pohlédne ho ihned poznal, aby již při prvním pohledu mohl říci, to je on, to je právě on.«*⁷⁷

Císař osobně oceňoval a podporoval tento způsob malby. Na jeho dvoře prožívala díky umělcům ze Západu tato portrétová malba svůj rozkvět. Castiglione, Attiret a Sichelbarth malovali často císaře, jeho ženy, konkubíny, vazaly, generály, důstojníky, a dokonce i tatarská a mongolská knížata, která k němu přeběhla. To, co jsou pro dnešní státníky tiskoví fotografové a filmaři, byli pro císaře Qian-longa evropští malíři.⁷⁸

Roku 1754 jel císař se svým doprovodem do Chenge v čínském Tatarsku. Jeden kalmycký kníže se mu tenkrát s celým svým kmenem podrobil a při té příležitosti byl císařem s velkou pompou přijat. Císař přitom pověřil Attireta, aby nové poddané portrétoval a všechny scény z obřadu namaloval.

Attiret se po padesáti dnech vysilující práce zhroutil. Když se v Pekingu zotavil, poslal ho císař do Chenge podruhé. Tentokrát s ním jeli, aby mu pomohli, jeho kolegové Castiglione a Sichelbarth.⁷⁹

O tom, jak byly jejich portréty realistické, podává svědectví páter jezuita Amiot: *»O Tatarech, kteří nebyli zvyklí vidět se zobrazeny, se říká, že byli celí bez sebe, když se poznali na plátně a mohli se vidět ve vší své parádě. Smáli se jeden druhému, když již po několika tazích štětce mohli poznat podobu a upadali až do extáze, když byl portrét hotov.«*⁸⁰

Válečným zpravodajem

Portréty důstojníků a generálů měly zvláštní funkci. Sloužily jako vyznamenání za zásluhy v boji. *Ti z nejdůležitějších důstojníků, kteří se nejvíce vyznamenali*, informuje Henri Bernard, *byli přednostně vyvoleni být umělecky realistickým způsobem zpodobnění*.⁸¹

Císař vedl proti povstaleckým národům na hranicích své říše devět tažení. Neméně než dvěma stům osmdesáti důstojníkům se dostalo cti být portrétováni. Z císařských dokumentů se dovídáme, že se Sichelbarth s velkou pravděpodobností podílel na portrétech z polního tažení roku 1760 proti Mongolům v Xinjiang a roku 1776 v jihozápadní Číně v oblasti Zlatosné řeky.⁸²

Obvykle při jejich malbě pracovali evropští a čínští umělci společně. Sichelbarth, Castiglione nebo Attiret kreslili tváře a jejich čínští kolegové oblečení a zbraně. Císař nebo některý vysoký úředník složil chvalozpěv, popisující činy zobrazeného hrdiny. Text byl potom napsán v horní části obrazu v čínské a mandžuské řeči. Portrét byl pak umístěn v hale Paláce purpurového lesku.⁸³

Jak však malovat osoby, které nebyly přítomny?, ptá se Henri Bernart. *Osoby, které člověk nikdy neviděl a o kterých si proto nemohl udělat vůbec žádnou představu, aby je mohl alespoň přibližně zobrazit* t [...] *Ti, kteří měli být modelem, nebyli přítomni; nacházeli se mnohdy na místech vzdálených od hlavního města více jak osm set mil daleko. Poslali je proto k císařskému dvoru a oni se pak bez ohledu na vzdálenost hnali tryskem, kterého jsou schopni jenom Tataři.*

Pro císaře byli tito důstojníci současně rychlými posly, přinášejícími zprávy o válečných událostech, a zároveň předávali císařovy rozkazy generálům na frontě. V den svého příjezdu byli císařem pozváni ke slyšení. Císař se jich na vše, co chtěl vědět, vyptal, nechal naskicovat jejich portrét a hned je zase poslal zpátky k vojsku, kde pak

Vlevo: generál Mingliyang (čínsky Ming-liang), 1776,
vpravo: generál Shu-jing-an, 1776.

sloužili dál jako dříve. To vše probíhalo z obou stran tak nachvat, že přítomnost těchto důstojníků byla často známa, až když už se chystali zase k odjezdu. Malíři tak měli nanejvýš jednu až dvě hodiny na to, aby je načrtli na hedvábí, což je za normálních okolností zaměstnávalo dva až tři dny.⁸⁴ Musíme předpokládat, že s vojskem šli na fron-

Vlevo: důstojník Cemcukjab (čínsky Che-mu-chu-ke-zha-bu), 1760, vpravo: důstojník Sunggan (čínsky Song-an), 1776.

tu i malíři a že často přímo na místě skicovali bojové scény nebo vyznamenavší se důstojníky. Skici potom sami odvezli nebo poslali ke dvoru, kde je dokončovali. Někteří ze statečných vojáků, jako na příklad velitel Baningga, v boji padli. Na hedvábných rolích však zůstali zachováni.⁸⁵ Zda byl i Sichelbarth vyslán jako »frontový zpravodaj«, nevíme.

Vlevo: Generál Huerchaba Yanyimboo (čínsky Hu-er-cha baturu Zhan-yin-bao), 1760, vpravo: generál Fúheng, 1760.

Tatarští důstojníci ve službách čínského císaře.
Dílna Ignaze Sichelbartha a Giuseppe Panzina, asi roku 1776.

Nahoře portrét kapitána Ajungboo, dole portrét náčelníka Yamantara.

Obrazy jsou malovány evropským způsobem v olejových barvách na papíru. Císař dával přednost čínským vodovým barvám, jen u portrétů dovolil olejové barvy.

Nově objevený obraz

Dne 9. října 2007 byl v Hongkongu vydražen do té doby neznámý obraz. Pochází z roku 1760 a zobrazuje císařského důstojníka Isamu (čínsky Yi-sa-mu), který se roku 1758 vyznamenal při polním tažení proti mongolskému kmeni ve východním Turkestánu. Císař ho vyznamenal a uložil třem vysokým úředníkům napsat na hrdinu chvalozpěv.⁸⁶

Vše se událo takto: Roku 1758 obklíčili Mongolové jeden čínský opěrný bod. Společně s dalšími pěti důstojníky se Isamovi podařilo obležením proniknout a ačkoli byli od Mongolů pronásledováni, podařilo se mu zprávu o nebezpečí doručit generálovi. Číňané potom zaútočili a Mongolové se museli stáhnout:

*Kdo zavelel »Na koně!«
a doručil zprávu svému veliteli?
Náš hrdina se probil a splnil rozkaz,
prorazil hordy rebelů,
jak nosorožec rozrážející vlny.⁸⁷*

Na portrétu je starší důstojník s výrazným, realisticky zpodobněným vráscitým obličejem, jak hledí na stranu. Obličej je modelován evropským způsobem pomocí světla a stínu. Boty, důstojnická čepice s pavím pérem a modrou skleněnou perlou, luk v koženém pouzdru, meč a šípy jsou malovány čínským způsobem.

Kdo je autorem obrazu? Pátrání v císařském archivu dalo odpověď na tuto otázku. Císař Qian-long dal roku 1763 pokyn aby Ai Qi-meng (Sichelbarth) a jeho čínský kolega Jin Ting-biao namalovali padesát portrétů vyznamenaných

Důstojník Isami; Sichelbarth a Jin Ting-biao, 1760. Obraz byl roku 2007 vydražen v Honkongu za více než milion Euro

důstojníků. Sto portrétů, ke kterým patří i obraz Isami, viselo však již roku 1760 v pavilonu Zi-guang-ge! Jak si vysvětlit tento časový nesoulad? Musíme se asi domnívat, že císař roku 1763 pověřil Sichelbartha a Jin Ting-biao namalovat další sérii portrétů stejných důstojníků, která se nám nedochovala, že však i předchozí portréty z roku 1760 s velkou pravděpodobností malovali oba tito umělci.⁸⁸

Jin Ting-biao pocházel z malířské rodiny v provincii Zhe-jiang. Roku 1757 vstoupil do služeb císaře a od té doby spolupracoval, zřejmě v dobrém přátelství se Sichelbarthem a jinými evropskými malíři až do své smrti roku 1767. Obraz je tedy, jako většina děl na kterých se podílel Sichelbarth, výsledkem evropsko – čínské spolupráce.⁸⁹

Před svým vydražením v Hongkongu prošel Sichelbarthuv portrét důstojníka Isami dobrodružnou poutí. Společně s dalšími devětačtyřiceti portréty této série byl vystaven v pavilonu Zi-guang. Když roku 1900 po porážce boxerského povstání cizí vojáci u Zi-guangu tábořili, byly obrazy odcizeny. Mnohé byly zničeny, jiné odvezeny do všech koutů světa. Některé byly nabízeny v Pekingu na prodej.

Roku 1902 takto jeden německý důstojník získal obraz Isami a odvezl si jej do Evropy. Po více než stu letech se však obraz dostal zpátky do Číny. Poslední majitel portrétu, který nyní žije v Heidelbergu, se rozhodl dát jej do dražby v Hongkongu. Majitel obrazu může být s vydraženou částkou spokojen. Vynesla mu třináct milionů Hongkongských dolarů, to je více než milion Euro.⁹⁰

V době své pětatřicetileté práce na čínském dvoře Sichelbarth namaloval jistě stovky portrétů. Jen málo jich však

Důstojník Isam, výřez obrazu. Všimněte si modelování a nepřikrášlovaného, realistického zobrazení obličeje. Oděv je namalován čínským způsobem, plošně.

přežilo plenění a ničení koloniálními vojsky v letech 1860 a 1900. Dnes se nacházejí v různých muzeích a privátních sbírkách roztroušeny po celém světě.⁹¹

Misionáři ve službách Budhy

Rok 1771 byl skvělým vyvrcholení šedesátiletého panování císaře Qian-longa. Mongolský národ Torguts se odtrhl od Ruska a připojil se k Mandžusku. Bylo to vítězství při kterém nebyl vystřelen jediný šíp. Ve stejném roce slavila své osmdesáté narozeniny také císařova matka a císař Qian-long své šedesátiny. Panovník měl dostatek důvodů pro uspořádání velké slavnosti v letní rezidenci Chengde.⁹²

Jako dar k narozeninám dal císař pro svou matku postavit nádherný chrámový palác. Ještě v dnešní době představuje v Chengde pamětihodnost. Jeho předlohou bylo Potala, sídlo dalajlamy v Tibetu. Císař Qian-long byl hluboce věřícím buddhistou. Tibet pro něj byla svatá země a dalajlama jemu jediná nadřazená duchovní autorita. Sebe považoval za znovu narozeného Maňdžuší, za bódhisattvu moudrosti.⁹³

K této náboženské slavnosti se sjela knížata, šlechtici a stovky kněží z vnitřního a vnějšího Mongolska a ze západních provincií Xinjiang a Tibetu. Slavnost byla současně demonstrací moci, velikosti a jednoty mandžuské říše, ve které byli sjednoceni pod jedinou vírou Mandžuoové, Číňané a Tibeťané, a to pod buddhismem.

Císař uložil skupině tibetských, mongolských a čínských malířů tuto událost zvěčnit v obrazech. Hlavou malířů byl Číňan Yao Wen-han.

Jeho zástupcem byl Ignác Sichelbarth. Na obraze je namalován vnitřek nového chrámového paláce, ve kterém se za

Císař Qian-long jako Budha.
Výřez z obrazu, portrétu
Castigliona a čínského a tibetského
dvorního malíře pro chrám
Pu-ning v Cheng-de, 1755.

Již od dob působení Matteo Ricci v Číně byli misionáři rozhodnými odpůrci učení buddhismu. Přišli přece do Číny, aby šířili křesťanství. Buddhismus byl pro ně pověra, pohanství, se kterým dříve nepřicházel v úvahu žádný kompromis, které přišli vymýtit. To však již ve změněných poměrech nepřicházelo v úvahu. Vzepření se vůči příkazu znovuzrozeného Maňdžuší, mocnému »Synu nebes« bylo nemyslitelné. Katoličtí misionáři již museli poslušně sloužit buddhismu.

účasti stovek přítomných konal slavnostní ceremoniál zasvěcení chrámu.⁹⁴

Yao Wen-han maloval císařův obličej. Sichelbarth dostal za úkol zpodobnit knížata a mocné duchovenstvo, hlavní kněze vnitřního a vnějšího Mongolska. V neposlední řadě pak nejvyššího kněze v říši, Rolpay Dorje, politického guru a rádce císaře, živoucího Budhy.⁹⁵

Nikde jinde se neprojevuje více naprostá poslušnost Sichelbartha vůči císaři, než v tomto případě; jeho úplná podrobenost císařově vůli.

Pavilon odpočinku po těžké práci

V severní části Zakázaného města se nachází malá budova, Pavilon odpočinku po těžké práci. Uvnitř je jakési pódium se čtvercovým baldachýnem, majícím rovněž formu pavilonu. Zařízení pochází z roku 1772. Bylo postaveno na žádost císaře Qian-longa. Mělo zvláštní poslání; mělo sloužit císaři jako místo odpočinku ve stáří, po abdikaci, po ukončení jeho vladařských povinností.

Fascinující na tomto objektu je jeho vnitřní dekorace. Uvnitř je na severní stěně zobrazen pohled na nádherný palác s rudými zdmi a žlutou střechou. Palác je namalován evropským způsobem s dokonalou perspektivou. Budí dojem, jako by stál bezprostředně před pavilonem. Tento optický klam je tak dokonalý, že má návštěvník dojem, že je v prostoru, který se otevírá ven.⁹⁶

Na západní stěně je pohled do krajiny, na nebe, na vzdálené hory, zelenající se stromy a na průzračné jezírko. Nejúžasnější je však pohled na dekoraci stropu. Na malované bambusové konstrukci visí svazky květů popínavé vísťárky, mezi nimi se otevírá pohled na modré nebe. Když se na strop díváte z určitého místa před pódium, jeví se svazky květů tak, jako by skutečně visely na bambusové konstrukci. Vypadají tak skutečně, že člověk nad touto iluzí žasne.⁹⁷

Podobné prostorové zobrazení lze vidět i na stropních freskách evropských kostelů z doby baroka a rokoka. Mistrem tohoto umění byl Castiglioniův učitel v Itálii Andrea Pozzo (1642–1709).

»Pavilon odpočinku po těžké práci« v severovýchodní části Zakázaného města, 1772.

Kdo je autorem dekorací na stěnách a stropu Pavilonu odpočinku po těžké práci? Na to není jednotný názor. První pohled na malbu vyvolává vzpomínku na mistrovské umění malířů Castigliona a Attireta. Tito dva umělci však byli roku 1772 již delší dobu mrtvi. Je to dílo čínských žáků Castigliona?⁹⁸ Vedoucím císařské dílny malířů však byl tenkrát Ignác Sichelbarth. Také on byl žákem Castigliona, pracoval již v palácích Yuan-ming-yuan a byl císařem velmi ceněn. Je proto těžko představitelné, že by se na této práci v Zakázaném městě nepodílel. Můžeme předpokládat, že tam Sichelbarth se svými čínskými kolegy pracoval, možná že vedení celého projektu bylo v jeho rukou.⁹⁹

Ve stejném roce 1772, když v Pavilonu začaly umělecké práce, přišel z Evropy na císařský dvůr nový misionář, malíř Ital Giuseppe Panzi (1734 až asi 1812), který měl nahradit zemřelého Jeana Denise Attireta. Byl tam posledním evropským umělcem.¹⁰⁰ Když roku 1812 zemřel končilo období spojení mezi Čínou a Evropou na poli umění. Čínské císařství pak bylo na sto let v úpadku.

Tak jako Castiglione po dobu téměř tří desetiletí předtím podporoval Sichelbartha, bylo nyní i jeho úkolem pomáhat svému mladšímu kolegovi Panzimu a uvádět jej do života a malířské práce u císařského dvora. Je zřejmé, že oba ve společné dílně přátelsky spolupracovali.

Pocta a vyznamenání

Císař vyžadoval od svých evropských malířů celoživotní tvrdou práci a očekával od nich absolutní poslušnost. Při utváření uměleckých děl jim ponechával jen velmi omezenou volnost. Velmi si jich však cenil a ve stáří je vyznamenával velkými poctami. O poctách, kterých se dostalo Ignáci Sichelbarthovi k jeho sedmdesátým narozeninám, se dovídáme z jedné francouzské zprávy.¹⁰¹ Autor této zprávy chtěl zůstat v anonymitě, skromně si říká »Un missionnaire«, jeden misionář. Dnes víme, že tím misionářem nebyl nikdo jiný než Giuseppe Panzi. Zpráva byla možná vyjádřením poděkování jeho staršímu spolubratru a příteli. Tento vzácný dokument odhaluje jen jedinkrát jasněji Sichelbarthův život a práci. Popisuje vyvrcholení jeho pětaticetiletého působení u císařského dvora.

Koncem měsíce srpna roku 1777 [...] poručil (císař), aby se Ignaz Sichelbarth [...] dostavil téhož dne do jeho letního císařského paláce. Stalo se tak pod záminkou vylepšení jednoho obrazu. Jakmile se Sichelbarth dostavil, oznámili příchod císaře. Ten vstoupil [...] a šel k Sichelbarthovi, který maloval. Císař předstíral, že si poprvé všiml, jak se mu chvěje ruka. »Ale vaše ruka se třese«, řekl mu. »To nevadí, náš panovníku, ještě stále jsem schopen malovat.« Jakpak jste stár?«, zeptal se císař. Páter Sichelbarth odpověděl: »Je mi sedmdesát let«. »Ale proč jste mi to neřekl? Cožpak nevíte, co jsem učinil k sedmdesátým narozeninám Castigliona? Totéž učiním i pro vás [...]«

Císař ovšem věděl dávno o Sichelbarthových sedmdesátých narozeninách, protože pocty a dary už byly připraveny: [...] šest hedvábných šátků prvotřídní kvality, roucho mandarína, velký náhrdelník z achátů a různé jiné věci. Avšak to skutečně

významné byly čtyři znaky písma (na desce), které císař na počest pátera Sichelbartha vlastnoručně napsal [...] U brány paláce byla připravena nosítka s baldachýnem [...] dárky obřadně položili na stůl pokrytý žlutým hedvábím. Čtyřicet hudebníků, jejichž úkolem bylo obstarávat hlučnou muziku, osm nosičů; všichni byli oblečeni do širokých hedvábných plášťů se vzory květin tak, jako když doprovázejí nebo nesou císaře.

Celý průvod se dal na pochod. Čtyřicet muzikantů šlo v čele, za nimi čtyři mandaríni na koních, potom nosítka s baldachýnem nesená osmi nosiči. Za nimi následoval mandarin pověřený císařem, misionář (Sichelbarth) byl po jeho boku.¹⁰²

Od Yuan-ming-yuan je to k západní bráně Pekingu pět hodin chůze [...] Jakmile byly spatřeny oděvy císařových služebníků, chopila se stráž svých zbraní a vojáci vykročili, aby razili přicházejícímu průvodu cestu do města. Dělali přitom velký hluk, protože to je způsob, jak někomu prokázat poctu [...] Zatímco byly dary císaře nesený ulicí skrze dav lidí, který se seběhl k té podívané, odebrali jsme se my ze všech církví do Nan-tangu.

Zpráva pak popisuje nádherné dekorace z hedvábných girland a brečtanu, kterými bylo místo před jezuitskou kolejí k přivítání slavnostního průvodu vyzdobeno. Dále zpráva pokračuje: *Potom se šlo do posledního, nejkrásnějšího sálu koleje. Castiglione ho ve své době zkrášlil dvěma nádhernými obrazy představujícími Konstantina Velikého jak právě vítězí a potom jako triumfujícího císaře. Na obou stranách sálu je také vidět dva obrazy s perspektivou jako optický klam. Uprostřed sálu byl baldachýn ve formě nyše, výklenku, pro uložení darů.*

Každou chvíli přijížděli kurýři kteří nás informovali jak daleko se slavnostní průvod právě nachází. V devět hodin nám

Císař Qian-long ve stáří. Tvář maloval asi Sichelbarth kolem roku 1772. Obraz představuje typický čínský portrét panovníka. Jsou na něm znát i evropské prvky (modelování obličeje, perspektiva).

*oznámili, že je čas jít ven. Měli jsme na sobě palácový oděv, jako bychom měli předstoupit před samotného císaře [...] Nakonec jsme uslyšeli velké troubení a bubnování. U zábran stály stráže a zadržovaly dav lidí, který byl skutečně velký [...] Potom jsme poklekli podle čínského ceremoniálu (před císařovými dary) tak, jak to dělají cizí šlechtici a knížata, když jim císař prokazuje stejnou poctu [...]*¹⁰³

Čajem a banketem slavnost v jezuitské koleji končila. Ignác Sichelbarth ještě téhož dne zaslal císaři děkovný dopis.

Císař byl o všem informován; následujícího dne ráno přišel do You-yi-quang (dílna v letním paláci, kde misionáři pracovali). Měl dobrou náladu a několikrát se pátera Sichelbartha zeptal, zda se mu dobře daří.

Na Sichelbarthovu počest byli, jak uvádí zpráva, pozváni a oceněni i jiní misionáři. Od císaře to byla překvapující milost, protože ke křesťanství nechoval žádné sympatie. Zakázal misionářskou činnost a nechal pronásledovat čínské křesťany. Mnohotvárnou činnost jezuitů pro sebe a pro svou říši však dokázal velmi ocenit.

*Ve stejnou dobu ke mně přišel jeden službu konající eunuch a řekl mi [...], že pocta, kterou nám císař prokázal, je udělována jen velmi významným osobnostem a že ji nelze koupit ani za milion.*¹⁰⁴

Zpráva, která zdánlivě vyjadřuje hrdost, naději a radost, končí beznadějným konstatováním: *To ostatní je pro nás jen mrzutost a trápení.*¹⁰⁵ Zklamání a útrapy, které Panzi naznačuje, jistě nebyly jenom následkem každodenní námahy a častého nepřátelství vůči misionářům a čínským

křesťanům. Tak jako o sedmdesát let dříve při konfliktu kolem konfuciánských obřadů, přišlo neštěstí z Evropy od církve samé.

V Evropě probíhaly několik let tuhé spory kolem jezuitského řádu. Nepřátelé uvnitř církve, ale i panovníci a knížata evropských států Portugalska, Francie, Neapole a Španělska bojovali všemi prostředky proti jezuitskému řádu. Nechtěli už trpět jejich moc a vliv ve svých zemích a koloniích. Papež Klement XIV. nakonec roku 1773 jejich tlaku podlehl a nechal jezuitský řád zrušit.¹⁰⁶

Zpráva o tom se do Číny dostala roku 1774. Pro Ignáce Sichelbartha, který jezuitskému řádu zasvětil celý svůj život, to byla jistě poslední těžká rána osudu. Zrušení řádu připravilo zbylé jezuitu o jakoukoli podporu z Evropy a pro jejich misii to byla smrtící rána. Členové jiných řádů a konfesí, kteří přišli do Číny v 19. století, už nikdy nedosáhli vážnosti a významu, jaký měli jezuité.

Konec a ocenění zásluh

Po tomto vyznamenání zbyly Sichelbarthovi ještě tři roky života. Již roku 1768, dva roky po Castiglioni, zemřel jeho jezuitský kolega Attiret. O několik měsíců později si smrt vzala i jeho.

*Příjezd malíře by byl o to naléhavější, píše jeden francouzský páter roku 1769, protože jsou tady už jenom dva. Jeden z nich, kterého si císař cení nejvíce, páter Sikelbarn, německý jezuita, byl v tomto roce postižen mrtvicí. Ta ho sice nepřipravila o schopnost pracovat, zanechala ho však v takovém stavu, že se každý den musíme obávat o jeho život.*¹⁰⁷

Postihla ho i další nemoc, *opotřebení obou holenních kostí*.¹⁰⁸ Trpěl asi artrózou kolenních kloubů. Své útrapy snášel s velkým sebezapřením a trpělivostí. Vysvobodila ho z nich až smrt 8. října 1780 ve věku sedmdesáti tří let. Můžeme se domnívat, že jeho smrt císaře těžce zasáhla. Sloužil trpělivě svému panovníkovi po dobu pět a třiceti let. Společně stárli a téměř denně se vídali. Po Castiglioni byl Sichelbarth malíř, kterého si císař cenil nejvíce.

Když se Sichelbarth roku 1742 vydával na cestu do Číny, jistě doufal, že jeho misijní činnost bude úspěšná. Tyto naděje se nenaplnily. Nevíme zda se mu někdy podařilo obrátit některé Číňany na křesťanskou víru. Není to pravděpodobné. Přesto však jeho misie nebyla neúspěchem. Jeho umění, jeho trpělivá služba a jeho příkladný život udělaly na císaře a jeho lidi u dvora nepochybně velký dojem. Asi to také posílilo úctu k evropské kultuře a zmírnilo nepřátelství proti křesťanům v Číně.

V dnešní době oceňujeme práci misionářů také z jiných důvodů. Dík jejich působení došlo k mírovému setkání dvou významných civilizací. Poznali se vzájemně a vyměnili si své hodnoty, idee, poznatky a umění. Misionáři byli zprostředkovatelé kultury mezi Evropu a Čínou a [...] *pomohli překlenout propast mezi Orientem a Okcidentem, čímž poskytli velkolepý příspěvek myšlenke světového bratrství.*¹⁰⁹

Císař Qian-long nechal svému umělci Ai Qi-mengovi, malíři Sichelbarthovi, uspořádat nákladný pohřeb a věnoval mu nádherný pomník s čínským a latinským nápisem oceňujícím jeho zásluhy. Budiž zde uveden překlad části čínského textu: [...] *pocházel ze země Böhmen (Čechy) na velkém Západě [...] Přišel do Číny, aby tam šířil (křesťanské) učení. Tak se mu splnilo jeho dlouhodobé přání [...]* [1745]

Pohled do hřbitova Zha-lan v Pekingu, místa Sichelbarthova posledního odpočinku.

Sichelbarthuv náhrobek hrobu na hřbitově Zha-lan, Peking 1780.

byl císařem za své vynikající schopnosti povolán do hlavního města, aby mu tam sloužil jako malíř. Pracoval dlouhá léta pilně v Ru-yi Institut («Akademie» v císařském paláci) k císařově plné spokojenosti. Dostalo se mu za to opakovaně projevů císařovy přízně a velkorysých darů. Byl jmenován prvním ředitelem správy císařských parků a dostával plat mandarína třetího stupně.

Ve čtyřicátém druhém roce vlády císaře Qian-longa [1777] mu byla udělena pocta formou veřejné oslavy jeho sedmdesátých narozenin. Při té příležitosti mu byla předána tabulka na které císař vlastnoručně napsal slova: »Ať ještě dlouho žije [host] z daleké země«. Nelze nalézt slova, kterými by bylo možno vyjádřit úctu, kterou si získal svým bezúhonným životem. Vynikal zejména svou ctností být vytrvalý a trpělivý. Zemřel [...] [6. října 1780] ve věku sedmdesáti tří let. Po jeho smrti věnoval císař dvě stě stříbrných Taelů z císařské pokladny na krytí nákladů pohřbu. V latinském textu je ještě zmínka, že [...] s velkou trpělivostí snášel mnoho let opotřebení obou holenních kostí.¹¹⁰

Sichelbarthův hrob na hřbitově misionářů v Pekingu se zachoval neporušen více než jedno století. Při boxerském povstání (1900), zaměřeném nepřátelsky proti cizincům, byl hřbitov zpusťošen. Podruhé došlo ke zpusťošení během kulturní revoluce v letech 1966 a 1970. Také Sichelbarthův náhrobek nese stopy poškození. V osmdesátých letech byly kamenné náhrobky s pietou restaurovány, znovu postaveny a dnes patří ke státěm chráněným památkám Čínské lidové republiky.¹¹¹

Na hlavici náhrobku lze rozeznat dva do sebe vpletené drahy, kteří představují čínské císařství. Hrají si s perlou, starým budhistickým symbolem splněného přání a štěstí. Pod

nimi je kříž a zkratka jezuitů IHS (Iesus Hominum Salvator – Ježíš, Spasitel lidstva). Tato souhra symbolů čínské a evropské víry na jednom jediném památníku je opět i přes mnohé oběti, zklamání a nepředstavitelnou námahu jedinečným znamením mírového propojení obou civilizací, tolerance a vzájemné úcty, na kterém měl Sichelbarth nemalý podíl.

Otisk nápisů ze Sichelbarthova náhrobku. Do kamene je vytesáno ocenění jeho zásluh v latinském a čínšském jazyku.

Příloha

Opis latinského nápisu na Sichelbarthově nábrobku

D.O.M. P. IGNAT. SICHELBARTH S.I. NATUS IN BOHEMIA AN. MDCCVIII INGR. SOC. AN. MDCCXXXVI. PROFESSUS IV VOT. AN. MDCCLI VENIT PEKINUM AN. MDCCXLV UBI ARTE PICTORIA UTILEM MISSIONI GRATAMQUE IMP. OPERAM POSUIT. MANDARINATU TER. ORDINIS PROPTEREA MUNERATUS UNA CUM CONGRUA GRADUI RESPENDENTE SOLEMNE QUOQUE IPIS FECIT IMPERATOR AETATIS ANNUM SEPTUAGESIMUM MISSIS CUM POMPA LITTERIS HONORIS ALIISQUE MUNERIBUS.¹¹² AD MORTEM SE PARAVIT LONGO VIRTUTEM EXERCICIO NOMINATIM PATIENTIAE QUE PER ANNOS MULTOS UTRIUSQUE TIBIAE CORROSIONEM STRENUE SUSTINUIT. RITE MUNITUS SACRAMENTIS PIE OBIIT DIE VI OCTOBRIS MDCCCLXXX DEFUNCTUM PROSECUTUS HONORE IMPER. AD FUNERIS EXPENSAS MISIT DUCENTAS ARGENTI UNCIAS.

Překlad nápisu

Bohu milosrdnému, nejvyššímu. Páter Ignác Sichelbarth se narodil roku 1708 v Böhmen (Čechy). Roku 1736 vstoupil do (jezuitského) řádu, do roku 1751 splnil čtyři (řádové) sliby. Roku 1745 přišel do Pekingu kde pracoval ve prospěch (jezuitské) misie a ke spokojenosti císaře jako malíř. Byl zato povýšen do hodnosti mandarína třetího stupně a císař mu, vzhledem k této jeho hodnosti, poslal k sedmdesátiletému jubileu při velké oslavě písemné blahopřání a jiné dary. Pokorně se připravoval na smrt; ctnost trpělivosti prokázal tím, jak dlouhá léta statečně snášel opotřebení obou holenních kostí. Posílen vírou v Boha zemřel dne 6. října 1780. Na počest zemřelého zaslal císař k pokrytí nákladů pohřbu částku dvě stě uncí stříbra.

Přibližná výslovnost čínských slov

V textu je použit oficiální přepis výslovnosti (Pinyin - pchin-jin). Slabiky jednotlivých slov jsou pro zjednodušení výslovnosti odděleny pomlčkou, s výjimkou známých názvů měst.

Ai Qi-meng = [ai-čchi-meng]
Bei-jiang = [bei-djiang]
Beijing = [bei-djing]
Chengde = [čcheng-de]
dao = [dau]
Hai-dian = [hai-dien]
Jin Ting-biao = [džin-ting-biau]
Kang-xi = [kchang-si]?
Lang Shi-ning = [lang-š-ning]
Nanjing = [nan-djing]
Nan-tang = [nan-tang]
Qi = [čchi]
Qian-long = [čchien-lung]
ru-yi = [řu-yi]
Taibei = [tai-bei]
Tianjin = [tien-djin]
Wang Wei = [uang-uei]
Xin-jiang = [sin-djiang]
yang = [jang]
Yang-ze-jiang = [jang-ce-djang]
Yao Wen-han = [jau-uen-chan]
Yi-li = [ji-li]
yin = [jin]
Yi-sa-mu = [ji-sa-mu]
Yong-zheng = [jung-čeng]
you-yi-guan = [jou-ji-guan]
Yuan-ming-yuan = [juen-ming-juen]
Zhe-jiang = [če-djiang]
Zi-guang-ge = [c-guang-ge]
Zha-lan = [ča-lan]

Seznam nejznámějších dochovaných Sichelbarthových prací

Seznam je pravděpodobně neúplný. Není známo, zda se ještě další obrazy nacházejí v privátním vlastnictví. První seznam obsahuje portréty vyznamenaných důstojníků, ve druhém jsou převážně obrázky zvířat.

I. Portréty

Následující portréty postav na hedvábných rolích (asi 150 x 55 cm) vznikly po ukončení polního tažení z let 1760–1776. Malíři série portrétů z roku 1760 byli s největší pravděpodobností Sichelbarth a Jin Tingbiao. Na sérii z roku 1776 pracoval s velkou pravděpodobností také Sichelbarth a s ním Giuseppe Panzi. Následující údaje jsou převzaty převážně z prací Hartmuta Walrawense: *Portraits of meritorious Officers* [...] a z *New material of the portraits of meritorious officers* [...]. Viz seznam literatury na konci této publikace. Slabiky čínských jmen, pokud jsou jména známa, jsou odděleny pomlčkou, mandžuská nebo mongolská jména jsou psána bez pomlčky.

Krátce před získáním těchto velkých portrétů byly k dispozici obrázky stejných důstojníků ve velikosti »do pasu« malované olejovými barvami. Tyto dochované obrázky zde nejsou v seznamu uvedeny. Menší obrázky z roku 1760 asi pocházejí od Jean-Denise-Attireta, ty z roku 1776 jsou z dílny Ignáce Sichelbartha a Giuseppe Panziho. Portréty důstojníku:

- 1 Fu-heng, 1760, v soukromém vlastnictví, vydraženo v Sotheby's 1987
- 2 Damba baturu Namjal, 1760, Royal Ontario Museum, Toronto
- 3 Gao Tian-xi, 1760, Museum für Völkerkunde, Hamburg
- 4 Hala Baturu Ayusi (A-yu-xi), 1760, Muzeum dějin v Tianjin, Čína

- 5 Cemcukjab (Che-mu-chu-ke-zha-bu), 1760, sbírka Walravens, Berlín
- 6 Hôrca baturu Janggimboo (Zhan-yin-bao), 1760, vydrženo v Sotheby's do Metropolitan Museum of Art, New York, 1986
- 7 Erke baturu Badai, 1760, Museum für Ostasiatische Kunst, Berlín
- 8 Burha, 1760, Staatliches Museum für Völkerkunde, München?
- 9 Banninga (Ba-ning-a), 1760, Museum für Ostasiatische Kunst, Berlín
- 10 Isam (Yi-sa-mu), 1760, v soukromém vlastnictví, vydraženo v Sotheby's 2007
- 11 Tanibu (Ta-ni-bu), 1760, v soukromém vlastnictví, vydraženo v Sotheby's 1993
- 12 Meningca (Mo-ning-cha), 1760, Völkerkundemuseum, nadace Portheim, Heidelberg
- 13 Namjal, 1760, Royal Ontario Museum, Toronto
- 14 Hamtukô (Ha-mu-tu-ku), 1760, Museum für Ostasiatische Kunst, Berlín
- 15 Uksiltu, 1760, v soukromém vlastnictví, vydraženo v Sotheby's 1996
- 16 Šuggingan (Shu-jing-an), 1776, Muzeum dějin v Tianjin, Čína
- 17 Ufu, (Wu-fu), 1776, v soukromém vlastnictví, vydraženo v Sotheby's 1992

- 18 Sunggan (Song-an), 1776,
Völkerkundemuseum, nadace Portheim, Heidelberg
- 19 Giyamz'an Namk'a (Jian-mu-can Na-mu-ke), 1776,
Völkerkundemuseum, nadace Portheim, Heidelberg
- 20 Mingliyang (Ming-liang), 1776,
Kölner Museum für ostasiatische Kunst

II. Portréty zvířat a jiné

- 1 Sto jelenů v krajině, 1773,
National Palace Museum Taipei (NPM),
katalog č. 21, str. 147,
hedvábí 423 cm x 42,5 cm
- 2 Kůň »Železná podkova«, 1772,
NPM, katalog č. 14, str. 95,
hedvábí 276,5 cm x 229,3 cm
- 3 Kůň »Velké žluté štěstí«, 1772,
NPM, katalog č. 14, str. 97,
hedvábí 276,6 cm x 229,5 cm
- 4 Bílý sokol na španělské stěně,
NPM, katalog č. 14, str. 99,
hedvábí 98,5 cm x 178,4 cm
- 5 Bílý sokol na španělské stěně,
NPM, katalog č. 14, str. 101,
hedvábí 89,5 cm x 179,2 cm
- 6 Kůň pod borovicí,
NPM, katalog č. 14, str. 103,
hedvábí, 163,4 cm x 207 cm

- 7 Dvě opičky pod platanem a pod borovicí,
NPM, katalog č. 14, str. 105,
papír, 90 cm x 120 cm
- 8 Dvě opičky pod borovicí,
NPM, katalog č. 14, str. 107,
papír, 100,8 cm x 139 cm
- 9 Dva lemurové pod stromem,
NPM, katalog č. 14, str. 109,
papír, 90 cm x 121 cm
- 10 Kobylka zářivý oblak, palácové museum v Peking, katalog »The Golden Exile«, str. 54,
hedvábí, 275 cm x 228,5 cm
- 11 Vzácná, štěstí přinášející kobylka,
palácové museum v Peking, katalog »The Golden Exile«, str. 55,
hedvábí, 275 cm x 228,5 cm
- 12 Deset čistokrevných psů z alba o deseti listech,
palácové museum v Peking, katalog »The Golden Exile«, str. 56–65,
papír, každý list 29,3 cm x 24,5 cm
- 13 Podrobení obyvatel Yi-li, mědirytina od B.L. Prevot podle předlohy I. Sichelbartha, Prancie 1769,
katalog »Europa und die Kaiser von China«, Berliner Festspiele, Frankfurt 1985, str. 167
- 14 Slavnost v chrámu Wan-fa Gui-yi v Chengde, 1771,
Sichelbarth a Yao Wenhan, Palácové museum Peking,
hedvábí 114,5 cm x 164,5 cm
- 15 Malby na stěnách a stropu v Pavilonu odpočinku po těžké práci v Palácovém museu v Peking, 1772-1774,
Sichelbarth s čínskými malíři (?)

Seznam literatury

BERGER, Patricia Ann: Empire of Emptiness: Buddhist Art and Political Authority in Qing China, Hawaii 2003

BEURDELEY, Cécile und Michel: Castiglione, peintre jésuite à la cour de Chine, Fribourg / Švýcarsko 1971

BUTZ, Herbert (vydavatel): Bilder für die »Halle des Purpurglanzes«, Chinesische Offiziersportraits und Schlachtenkupfer der Ära Qianlong (1736–1795), Berlín 2003

CORDIER, Henri: La question des rites chinois, v: Annales du Musée Guimet, 41, Paříž 1915

CORDIER, Henri: Histoire générale de la Chine, čtyři svazky, Paříž 1920

DEHERGNE, Joseph: Répertoire des Jésuites de Chine de 1552 à 1800, Řím / Paříž 197

DUNNE, George H.: Das große Exempel, die Chinamission der Jesuiten (překlad z amerického originálu), Stuttgart 1965

D'ELIA, Pasquale, (vydavatel): Storia dell'introduzione del christianesimo in Cina scritta da Matteo Ricci S.I., v: Fonti Ricciane [...], Řím 1942 a 1949

FONTAIN, Jan, HEMPEL, Rose: China, Korea, Japan, v: Propyläen Kunstgeschichte, sv. 17, Berlín 1968

FU, Dongguang: Western Missionary Painters and Imperial Architectural Paintings of the Qing Dynasty, v: The Golden Exile [...] (s.u.), str. 261 a další stránky

FUCHS, Walter: Die Schlachtenbilder aus Turkestan von 1765 als historische Quelle, v: Monumenta Serica, Journal of Oriental Studies, sv. 4, str. 116 a další, Los Angeles, Tokyo 1939

FUCHS, Walter: Die Entwürfe der Schlachtenkupfer der Kienlung- und Taokuang-Zeit, v: Monumenta Serica, Journal of Oriental Studies, sv. 9, str. 101 a další, Los Angeles, Tokyo 1944

GIMM, Martin: Chinesische Hunde und Hundenamen, zu einer dreisprachigen Bilderfolge des Hofmalers Giuseppe Castiglione, in: Reinhard Emmerich und Hans Stumpfeldt (vydavatelé): Und folge nun dem, was mein Herz begehrt, Festschrift für Ulrich Unger zum 70. Geburtstag, Hamburger Sinologische Schriften 8, Hamburg 2002, str. 93 a další stránky

GNIRS, Anton: Elbogen bei Karlsbad, Elbogen 1928

GRULICH, Rudolf: Auf sudetendeutschen Spuren in China, in: Sudetenland, europäische Kulturzeitschrift, Mnichov 1977, sešit 2., str. 141

GRULICH, Rudolf: Am Kaiserhof in Peking, Sudetendeutsche in China und Indochina, v: Landeszeitung, Zeitung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien, Beilage 14/2006, Praha, 4. červenec 2006

GRULICH, Rudolf: Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhundert, Königstein/Taunus 1981

GRULICH, Rudolf: Pater Ignaz Sichelbarth alias Ngai K'I-Mong Sing-ngan, Von Neuhaus nach Peking, v: Sudetendeutsche Zeitung, č. 6; 6. únor 2004, str. 3

JAKSCH, Josef: Sudetendeutsche in der Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts, Königstein/Taunus 1957

KAO, Mayching: European Influences in Chinese Art, Sixteenth to Eighteenth Centuries, v: Lee Thomas H. C., (vydavatel), China and Europe, Images and Influences in Sixteenth to Eighteenth Centuries, Hongkong 1991, str. 251 a další stránky

KOCH, Ludwig: Jesuiten-Lexikon, Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt, Nové vydání Löwen-Heverlee (Belgie) 1962

LEDDEROSE, Lothar: Orchideen und Felsen, chinesische Bilder im Museum für Ostasiatische Kunst, Berlín 1998

LEE, Thomas H.C., Hg.: China and Europe, Images and Influences in Sixteenth to Eighteenth Centuries, Hongkong 1991

LETTRES ÉDIFIANTES et curieuses écrites de Chine par des Missionnaires Jésuites, nouvelle edition, sv. 24, Paříž 1781, tam je anonymní zpráva: Un missionnaire, str. 490 a další stránky

LETTRES ÉDIFIANTES et curieuses écrites de Chine par des Missionnaires Jésuites 1702–1776, vydavatel Isabelle et Jean-Louis Vissière, Paříž 1979

LOEHR, George Robert: Giuseppe Castiglione (1688–1766), pittore di corte di Ch'ien Lung, imperatore della Cina, Řím 1940

LOEHR, George Robert: Missionary-Artists at the Manchu Court, v: Transactions of the Oriental Ceramic Society, 34, 1962–1963, str. 51 a další stránky

MALATESTA, Edward J. und GAO Zhiyu: Departed, yet Present – Zhalan, the Oldest Christian Cemetery in Beijing, Istituto Cultural de Macau, Ricci Institute, University of San Francisco 1995

MÜLLER-HOFSTEDT, Christoph, WALRAVENS, Hartmut: Paříž-Peking, Kupferstiche für Kaiser Qian-long, in: Europa und die Kaiser von China, Katalog der Ausstellung der Berliner Festspiele GmbH, vydavatel Budde, Hendrik u. a., Frankfurt a. M. 1985, str. 163 a další stránky

MUNGELLO, David E.: The Great Encounter of China and the West, 1500–1800, Lanham, USA 1999

NATIONAL PALACE MUSEUM, Department of Painting and Calligraphy, Taipei, Taiwan, Kataloge 14 a 21, Taipei 1994 a 2002

NIE Chongzheng: The newly discovered bannerman portrait painting of Yisamu from the Ziguang pavilion, in: Sotheby's Auktionskatalog: Yuan Ming Yuan, the Garden of the Absolute Clarity and Imperial Peking, the last days, Hongkong 9. říjen 2007, str. 120 a další stránky

OLIVOVÁ, Lucie: Ignaz Sichelbarth, a Jesuit Painter in China, v: Bohemia Jesuitica 1556–2006, sv. 2, str. 1431 a další stránky, Praha 2010

PFISTER, Louis: Notices Biographiques et Bibliographiques sur les Jésuites de l'ancienne Mission de Chine 1552–1773, sv. II, Shanghai 1934, Nové vydání: Liechtenstein 1971

PILZ, Josef, Geschichte der Stadt Neudek, Neudek 1923

PROKOP, Vladimír, SMOLA, Lukáš: Biografický lexikon sokolovského regionu, str. 275 a další, Sokolov 2010

SULLIVAN, Michael: The Meeting of Eastern and Western Art. From the Sixteenth Century to the Present Day, Londýn 1973

THE GOLDEN EXILE, Pictorial Expressions of the School of Western Missionaries' Artworks of the Qing Dynasty Court, Museu de Arte de Macau (Kunstmuseum Macao, China), Katalog stejnojmenné výstavy, Macao 2002

THIME, Ulrich u. a., Hg., Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, sv. 30, Lipsko 1936

VANDERSTAPPEN, Harrie, S.V.D.: Chinese Art and the Jesuits in Peking, in: East Meets West, the Jesuits in China, 1582–1773, ed. by Charles E. Ronan, S.J. and Bonnie B.C. Oh, Chicago 1988

VEIT, Veronika: Jean Denis Attiret, Ein Jesuitenmaler am Hofe Qian Longs, v: Europa und die Kaiser von China, Katalog der Ausstellung der Berliner Festspiele GmbH, Frankfurt am Main 1985

WALRAVENS, Hartmut: China illustrata, das europäische China-verständnis im Spiegel des 16. bis 18. Jahrhunderts, Katalog der Ausstellung im Zeughaus der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel 1987, Weinheim 1987

WALRAVENS, Hartmut: Portraits of meritorious officers, accompanied by Manchu eulogies, in: Asiatische Forschungen, Monographienreihe zur Geschichte, Kultur und Sprache der Völker Ost- und Zentralasiens, sv. 126, vydavatel Heissig, Walther a jiní, Wiesbaden 1993, str. 307 a další

WALRAVENS, Hartmut: New material on the portraits of meritorious officers of the Qianglong campaigns, in: Studia uralo-altaica 39, Historical and linguistic interaction between Inner-Asia and Europe, Proceedings of the 39th Permanent International Altaistic Conference (PIAC), Szeged, Maďarsko 1996, str. 401 a další

WEINMANN, Josef: Egerländer Biographisches Lexikon, sv. 2, Bayreuth 1987

WELT-BOTT, Brief, Schriften und Reise-Beschreibungen, welche von den Missionaris der Gesellschaft Jesu aus beiden Indien [...] in Europa angelangt seynd [...], Zusammengetragen von Francisco Keller [...], Vídeň 1755 a 1758

WICKI, Josef S. J.: Liste der Jesuiten-Indienfahrer 1541–1758, v: Portugiesische Forschungen der Görresgesellschaft, vydavatel Hans Flasche, Aufsätze zur portugiesischen Kulturgeschichte, 7. sv. 1967, str. 252 a další

Odkazy na literaturu a vysvětlivky

- ¹ Pilz, str. 19. Miroslav Holeček, Nejdek, pro mě opatřil knihu Geschichte der Stadt Neudek Josefa Pilze i svůj český překlad. Patří mu také poděkování za překlad mé první verze.
- ² Reliéf je dílem Markéty Hornákové. Je na něm malíř Ignác Sichelbarth, nejdecká věž a císařský palác v Pekingu.
- ³ Dehergne, str. 247, Pfister, str. 830
- ⁴ Grulich, Am Kaiserhof in Beijing [...], 2006, Olivová, str. 1432 (poznámka na patě stránky)
- ⁵ Státní archiv v Plzni, matrika narozených v Nejdku, str. 1708. Údaje z archivu laskavě vyžádal Walter Zettl, Engen, a převzal je Jan Pilát, Horní Slavkov.
- ⁶ Pilz, str. 96
- ⁷ Rodiče Judas Thadäus Sichelbarth a jeho žena Franzisca Maximiliana Sophia měli šest dětí: Maria Maximiliana Veronica, *29. březen 1705, Constantina Juliana, *19. únor 1707, Ignaz Thadäus Wentzeslaus, *27. září 1708, Franz Antoni (?), *19. březen 1710, Theodora Constantina, *1. květen 1712, Johann Jacob Nicolai Thadaei, *17. květen 1714. Constantina Juliana zemřela 27. února 1715. Státní archiv Plzeň, matrika narozených v Nejdku, str. 1707–1715
- ⁸ Pilz, str. 96
- ⁹ Thime, str. 584
- ¹⁰ Gnirs, str. 98
- ¹¹ Tamtéž, str. 98, Prokop, str. 275
- ¹² Dehergne, str. 247, Pfister, str. 830, Weinmann, str. 196
- ¹³ Koch, str. 1313, 1318 a další
- ¹⁴ Tamtéž, str. 1313
- ¹⁵ Olivová, str. 1432
- ¹⁶ Tamtéž, str. 1432

- ¹⁷ Až v Makau složil roku 1744 svůj třetí a roku 1751 v Pekingu svůj poslední slib jako páter jezuita. Olivová, str. 1432 (poznámka na patě stránky)
- ¹⁸ Z bohaté literatury o čínské misii Jezuitů budiž jmenován: Dunne, George: *Das große Exempel [...]* a Mungello, George: *The Great Encounter [...]*
- ¹⁹ D'Elia, díl. II. Str. 110 a další
- ²⁰ Z bohaté literatury o vlivu Číny na Evropu jmenujme: Walravens, Hartmut: *China [...]* ilustrata [...]
- ²¹ Cordier 1920, sv. 3, str. 315, Mungello, str. 48 a další
- ²² Viz poznámka na patě stránky 20
- ²³ Wicki, str. 328. Není vyloučeno že Sichelbarth odcestoval už roku 1742.
- ²⁴ Tamtéž, str. 255
- ²⁵ Tamtéž, str. 257 a další
- ²⁶ Tamtéž, str. 257, Beurdeley, str. 13 a další,
- ²⁷ *Lettres édifiantes*, Vissière, Dopis Pierra Vincent de Tartre, str. 66. Tento dopis a následující přeložil E. Zettl.
- ²⁸ Tamtéž, str. 71 a další
- ²⁹ Welt-Bott, díl. 5, str. 99, č. 715
- ³⁰ *Lettres édifiantes*, Vissière, Dopis od Joseph Henry-Marie Prémare, str. 61
- ³¹ *Lettres édifiantes*, Vissière, Dopis od Pierre Vincent de Tartre, str. 85
- ³² Beurdeley, str. 22
- ³³ Tamtéž, str. 22
- ³⁴ *Lettres édifiantes*, Vissière, Dopis od Jean-Denis Attireta, str. 413
- ³⁵ Beurdeley, str. 25
- ³⁶ Tamtéž, str. 40 a další
- ³⁷ Welt-Bott, sv. 5, č. 694, str. 122
- ³⁸ Cordier 1920, sv. 3, str. 339 a 403
- ³⁹ Cordier 1916, str. 151 a další, Dunne, str. 444
- ⁴⁰ Beurdeley, str. 39

- ⁴¹ *Lettres édifiantes*, Vissière, dopis od Jean-Denis Attireta, str. 414, přeložil E. Zettl
- ⁴² Tamtéž, str. 419–425
- ⁴³ Tamtéž, str. 426, Beurdeley, str. 45
- ⁴⁴ Veit, str. 144, Beurdeley, str. 46
- ⁴⁵ Tamtéž, str. 144 a další, str. 153, přeložil Veit
- ⁴⁶ Tamtéž, str. 144
- ⁴⁷ Welt-Bott, díl. 5, č. 680, Grulich, *Der Beitrag der böhmischen Länder [...]*, str. 115
- ⁴⁸ Tamtéž, č. 680, Grulich, str. 115
- ⁴⁹ Veit, str. 153, přeložil V. Veit
- ⁵⁰ Tamtéž, str. 153
- ⁵¹ Beurdeley, str. 67
- ⁵² Loehr, str. 69 a další, Beurdeley, str. 65 a další
- ⁵³ Beurdeley, str. 68
- ⁵⁴ Tamtéž, str. 74
- ⁵⁵ Loehr, str. 37
- ⁵⁶ Tamtéž, str. 37 a další, Fontein, Hempel, str. 40F a další
- ⁵⁷ *The Golden Exile*, předmluva, str. 2
- ⁵⁸ National Palace Museum, katalog 23, str. 237
- ⁵⁹ *The Golden Exile*, Chronologie 1773
- ⁶⁰ Olivová, str. 1434
- ⁶¹ Tím čínským kolegou Zhang Wei-bang, Olivová, str. 1434
- ⁶² The National Palace Museum, katalog 14, str. 107
- ⁶³ Olivová, str. 1434
- ⁶⁴ *The Golden Exile*, str. 54, 55, Olivová, str. 1442. Prof. H. Walravens z Berlína mě upozornil na výstavu »The Golden Exile« v Makau a poslal mně první kopie obrázků Sichelbartha.
- ⁶⁵ *The Golden Exile*, tituly 13, 14
- ⁶⁶ Pirazzoli-t'Serstevens, str. 156, Beurdeley, str. 108
- ⁶⁷ Gimm, str. 111
- ⁶⁸ *The Golden Exile*, str. 15 a další
- ⁶⁹ Dehergne, str. 247
- ⁷⁰ Pfister, str. 831, Grulich, *Der Beitrag der sudetendeutschen Länder [...]*, str. 117

- ⁷¹ Walravens, New material on the portraits [...], str. 401
- ⁷² Loehr, str. 62; Beurdeley, str. 79; Walravens, China illustrata, str. 44; Müller-Hofstede, Walravens, str. 164; Fuchs, Die Schlachtenbilder [...], str. 116 a další; Fuchs, Die Entwürfe der Schlachtenkupfer [...], str. 101 a další
- ⁷³ Viz poznámka na patě stránky 70
- ⁷⁴ Beudeley, str. 88, Müller-Hofstede, str. 166, viz pozn. na patě str. 65
- ⁷⁵ Beurdeley, str. 87
- ⁷⁶ Sullivan, str. 65
- ⁷⁷ Veit, str. 154
- ⁷⁸ Loehr, str. 54 a další, Beurdeley, str. 97 a další, Veit, str. 154, Nie Chongzheng, str. 112
- ⁷⁹ Lettres édifiantes, Vissière, Dopis od Joseph-Marie Amiota, str. 430 a další, Beurdeley, str. 52, Veit, str. 154
- ⁸⁰ Veit, str. 155
- ⁸¹ Walravens, New material on the portraits [...], str. 401
- ⁸² Walravens, Portraits of meritorious officers [...], str. 307 a další, Ledderose, str. 354
- ⁸³ Walravens, Portraits of meritorious officers [...], str. 307 a další, Nie Chongzheng, str. 112
- ⁸⁴ Walravens, New material on the portraits [...], str. 401
- ⁸⁵ Tamtéž, str. 402
- ⁸⁶ Nie, str. 112 a další. Paní Marlene Zettl, Engen, mě upozornila na dražbu tohoto obrazu v Hongkongu a paní Juliane Schielke, Sotheby's Frankfurt, mně obstarala elektronickou kopii tohoto obrazu.
- ⁸⁷ Tamtéž., str. 118. přeložil E. Zettl
- ⁸⁸ Nie, str. 113, Ledderose, str. 354
- ⁸⁹ Nie, str. 113
- ⁹⁰ Tamtéž, str. 120
- ⁹¹ Walravens, New Material on the portraits [...], str. 401 a další, Walravens, Portraits of meritorious officers [...], str. 307 a další
- ⁹² Berger, str. 14 a další, Olivová, str. 1443. Prof. Olivová, Olomouc, mě upozornila na knihu Patricie Anny Berger.
- ⁹³ Berger, str. 2
- ⁹⁴ Tamtéž, str. 15

- ⁹⁵ Tamtéž, str. 17
- ⁹⁶ Olivová, str. 1446, pata, str. 263
- ⁹⁷ Pata, str. 263
- ⁹⁸ Viz poznámka na patě str. 89
- ⁹⁹ Olivová, str. 1447
- ¹⁰⁰ Olivová, str. 1448, Sullivan, str. 75
- ¹⁰¹ Lettres édifiantes [...] nouvelle édition, str. 490 a další str., Prof. Walravens z Berlína mně zaslal kopii tohoto obtížně dostupného dopisu. Pochází od Giuseppe Panzi. Olivová, str. 1448
- ¹⁰² Lettres édifiantes [...], nouvelle édition, str. 494 a další str., překlad a členění E. Zettl
- ¹⁰³ Tamtéž, str. 496 a další strana
- ¹⁰⁴ Tamtéž, str. 499
- ¹⁰⁵ Tamtéž, str. 500
- ¹⁰⁶ Cordier 1920, str. 396 a další stránky
- ¹⁰⁷ Lettres édifiantes [...], Vissière, Dopis od Jean-Mathieu Tournu de Ventavon, str. 467, přeložil E. Zettl.
- ¹⁰⁸ Malatesta, str. 233
- ¹⁰⁹ Rowbotham, Arnold H.: Missionary and Mandarin, The Jesuits at the Court of China, Berkeley 1942, str. 301, citováno z Dunne, str. 447
- ¹¹⁰ Malatesta str. 233, z angličtiny přeložil E. Zettl
- ¹¹¹ Hřbitov je na území pekingské Administrative College. Adresa: No 6, Che-gong-zhuang Straře, Beijing 100044
- ¹¹² věta je na náhróbku napsana nesprávně. Bylo ji možno přelžít jen podle smyslu **BITTE PRÜFEN**

Seznam obrázků

Str. 1 Na titulní straně výřez z obrazu Sto jelenů v krajině, National Palace Museum Taipei. Str. 7 Josef Nádeníček, fotografii obstaral ing Jiří Málek Str. 8 Milan Michálek Str. 10 Milan Michálek a Jiří Málek Str. 13 Goethova kresba nejdecké věže, Corpus der Goethezeichnungen, Sv. I, zpracování Gerhard Femmel, Lipsko 1958. Str. 14 Vladimír Prokop, Sokolov, Msg. Majkov, Locket, Foto E. Zettl Str. 16 Wikipedia, Olomouc Str. 19 Athanasius Kircher, Čína [...] ilustrata, Amsterdam 1667 Str. 20 Peking, císařský palác Str. 25–26 Jan Nieunhof: Die Gesandschaft der Ost-Indischen-Gesellschaft [...] an den [...] Sinischen Keyser [...], Amsterdam 1669 Str. 29 Philippe Couplet a jiní: Confucius Sinarum philosophus, Paříž 1687 Str. 32–34 Peking, císařský palác Str. 37–38 Cécile u. Michel Beurdeley: Castiglione, peintre jésuite á la cour de Chine, Fribourg / Švýcarsko 1971 Str. 41 Peking, císařský palác Str. 44 National Palace Museum Taipei, Beurdeley: Castiglione Str. 44–47 National Palace Museum Taipei, obstarala Prof. Sun Jingyuan Str. 49–50 National Palace Museum Taipei Str. 53–54 Peking, císařský palác Str. 57 Müller-Hofstede, Christoph a Walravens, Hartmut: Kupferstiche von Kaiser Qianlong in Europa und die Kaiser von China [...], viz seznam literatury. Str. 59 Vlevo: Museum für asiatische Kunst, staatliche Museen zu Berlín, vpravo: Völkerkundemuseum der J. & E. von Portheimstiftung, Heidelberg Str. 60 Museum dějin, Tianjin, Čína Str. 61 Museum für asiatische Kunst, staatliche Museen zu Berlín Str. 65 Vlevo: Museum für ostasiatische Kunst, Köln, vpravo: Völkerkundemuseum der J. & E. von Portheimstiftung, Heidelberg	Str. 66 Vlevo: sbírky Hartmuta Walravense, Berlín, vpravo: Völkerkundemuseum der J. & E. von Portheimstiftung, Heidelberg Str. 67 Sotheby's Frankfurt Str. 68 Museum für Völkerkunde, staatliche Museen zu Berlín Str. 70–72 Sotheby's Frankfurt Str. 74–81 Peking, císařský palác Str. 86 Marlies Rötting, Peking Str. 89 Edward J. Malatesa a Gao Zhiyu: Departed yet Present [...], viz seznam lit. Str. 85 Yu Sanle, Peking